

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

*Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és
Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

Egy zöldebb jövő?

Avagy az Európai Unió válasza a XXI. század globális kihívásaira

Kézirat lezárásának dátuma:

2024. 05. 21.

Nyilatkozat mesterséges intelligencia használatáról

Nyilatkozom, hogy a dolgozat elkészítése során mesterséges intelligenciát nem használtam.

Kézirat tartalmi lezárásának dátuma:

2023. 04. 07.

Kézirat formai lezárásának dátuma:

2024. 05. 21.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. Az európai környezetpolitika általános áttekintése.....	7
2.1. Az Európai Unió szabályozásának alapjai és a Párizsi Megállapodás	7
2.2. Az Európai Zöld Megállapodás keretében hozott intézkedések.....	10
2.3. Megelőzés helyett alkalmazkodás – szemléletváltás a környezetpolitikában	13
3. A környezetvédelemhez és az éghajlatváltozáshoz kapcsolódó globális kihívások	17
3.1. Az elektromos autó tényleg zéróemissziós?	17
3.2. Energiaügy az Unióban – kiszolgáltatottság vagy megújulás?	21
3.3. A földről az asztalra – környezettudatosság az agrárpolitika és az élelmiszerbiztonság összefüggéseiben	24
3.4. Alternatív és bio – éghajlatvédelem az étkezéssel?	27
4. Összegzés	32
Felhasznált irodalom	35

1. Bevezetés

Az emberiség fennállása óta küzd annak érdekében, hogy megszelídítse és uralma alá hajtja a természet óriási erejét, ezzel csökkentve állandó kiszolgáltatottságát. A technológia fejlődésének hála egyre mérséklődik a környezetünk okozta nehézségek száma. Míg az idők hajnalán már az évszakok váltakozása is komoly kihívást jelentett, ma már minden természeti jelenséget képesek vagyunk könnyedén kezelni. Vagy mégsem?

Az ember nemcsak képessé vált ellenállni a természet erőinek, de létével oly mértékben befolyásolja azokat, hogy önmaga okozza a környezet egyre súlyosabb és erőteljesebb változásait. Az iparosodás, a szennyező eljárások elképesztő mértékben károsítják a környezetünk állapotát, ami sok esetben az emberi egészségre is közvetlenül kihat. Az ipari forradalom óta az üvegházhatásúgáz-kibocsátás kíméletlenül növekszik, amiből egyenesen következik a globális felmelegedés jelensége, a klímaváltozás, mely alapjaiban veszélybe sodorja a megszokott életmódunkat. A féktelen népességnövekedés és az ezzel arányosan gyarapodó ökológiai lábnyom egyre inkább megterheli a bolygónk erőforrásait. Gondoljunk csak bele, a Föld népessége 2022 novemberében elérte a nyolc milliárd főt! A túlnépesedés az élővilágot is veszélyezteti, hiszen az ember, növekvő területigényével az állat- és növényvilág természetes élőhelyét pusztítja, a különböző fajokat onnan kiszorítja. Az éghajlatváltozás és az emelkedő lakosságszám komoly élelmiszer- és ivóvízbiztonsági kérdéseket is vet fel, tekintve a mezőgazdasági termelés, a vízellátás nehézségeire. A klímaváltozás hatásai megnyilvánulnak a szélsőséges időjárásban és a természeti katasztrófák, például erdőtüzek, áradások fokozódó számában is.

Felelőtlenül bánunk a rendelkezésünkre álló természeti erőforrásokkal és szennyezzük a környezetet, amit nemcsak a saját, hanem az elkövetkezendő generációk érdekében is óvnunk kellene. A kínai szénbányák vagy a fejlődő országokban létesített divatipari nagyüzemek nemcsak az emberi egészségre veszélyesek, de a levegő és a víz tisztaságának is ártanak. A globális felmelegedés következményei közé tartoznak az egyre gyakoribb erdőtüzek az amerikai kontinensen. Az amazonasi esőerdő soha nem látott mértékben pusztul, hiszen nemcsak a szárazság miatt szaporodó erdőtüzek, hanem az ember által végzett erdőirtás is károsítja. Ennek jelentőségét elsősorban az ottani élővilág megsemmisülése jelenti, a biodiverzitás komoly sérülése, nem az erdőség által termelt oxigén kiesése a gond. Ékes példája az emberi faj természeti környezettel kapcsolatos negligens és meggondolatlan tevékenységének az Aral-tó teljes kiszáradása. A tó pusztán gazdasági érdekből történő tönkretétele elpusztította az állóvíz élővilágát és ellehetetlenítette a környékbeli halászattal

foglalkozó települések megélhetését. Hasonló esetként említhetők a különböző olajszennyezések, mint az 1989-es Exxon Valdez katasztrófa vagy a Niger folyót sújtó rendszeres olajszivárgások. Ezek nemcsak az ivóvizet szennyezhetik, hanem az adott terület növény- és állatvilágának nagymértékű halálozását okozzák. A levegő szennyezésének elhíresült jelenségei, mint az ún. Los Angeles-típusú és London-típusú szmogok vagy az 1950-es években történt londoni gyilkos köd esete, nemcsak a környezetünket, hanem az emberi egészséget is hihetetlen módon fenyegetik, például növelik a légúti megbetegedések előfordulásának lehetőségét.

Az emberi tevékenységet okolhatjuk a nagy óceáni hulladékszigetek keletkezéséért is. A tengerekbe és a folyókba dobált szemét, melynek jelentős része műanyag vagy valamilyen textil, az óceánokba áramlik és hatalmas úszó tömböket képeznek. Az eddigiekkel ellentétben ezt nem valamilyen nagyvállalat káros gyakorlata okozza, hanem a mindennapi ember könnyelműsége. Bizonyára senkinek sem okozna gondot, hogy az üres üdítős palackját elvigye egy közeli szemetesládáig, de nyilvánvalóan sokkal egyszerűbb csak úgy eldobni. A szemetelés jelensége nemcsak a vízi élővilágot roncsolja, hanem a szárazföldön található erdőinket, sőt lakóhelyünket is érinti. Hányszor hallottunk már olyat, hogy a településünkön egy kívül eső területet valamilyen oknál fogva a lakosok hulladéktárolónak használnak? Ráadásul ez rendszeresen egy erdő vagy rét szélén, illetve vízfolyás közelében található.

Ebből is látszik, hogy a környezeti katasztrófák felsorolásánál nem kell messzire mennünk. Azonnal eszünkbe juthat a 2000-es évek elején történt tiszai ciánszennyezés, vagy a 2010-ben lezajlott devecseri vörösiszap-katasztrófa. Mindkét esemény egy ipari balesethez köthető, amelyek miatt olyan elképesztő mértékű szennyezés következett be, ami komoly anyagi és természeti károkat okozott, arról nem is beszélve, hogy az emberi életet is követeltek vagy azt számottevően veszélyeztették. Napjainkban is aktuális környezeti probléma a Sajó szennyezésének ügye, mely bejárta az országos sajtó szinte mindegyik felületét. A folyó a szlovák-magyar határon áramlik át Magyarországra területére és jelenleg bizonyos szakaszain a több éve tartó szennyezés miatt a megnövekedett arzén koncentráció okán teljesen kipusztult az élővilág, az ökológiai katasztrófát első kézből figyelhetjük meg.¹

Ha még mindig kétséges lenne a téma vizsgálatának indokoltsága, nézzük meg, mit gondolunk mi, ezt a rengeteg viszontagságot egyszerre okozó és elszenvedő egyének? Az Európai Unió az ún. Eurobarometer keretében rendszeresen végez közvélemény-kutatást különböző témákban az uniós polgárok között. Egy 2022 elején közzétett felmérés szerint a

¹ A Sajó szennyezéséről lásd bővebben: <https://www.greenpeace.org/hungary/sajtokozlomeny/9983/ujra-mert-a-greenpeace-a-sajon-jelentos-arzenszennyezese-vonulnak-le-a-folyon/> (2023. 03. 14.)

megkérdezettek 49%-a tekinti a klímaváltozást az Európai Unió előtt álló fő globális kihívásnak. A válaszadók többség támogatta az Unió nagyvolumenű környezetpolitikáját is. 2022 április és májusában a „Napjaink kulcsfontosságú kihívásai” (Key Challenges of Our Times) témában folytatott kutatást, melynek eredményei alapján az uniós polgárok még a háborús helyzet mellett is elvárják az Európai Uniótól a környezeti katasztrófákkal és az éghajlatváltozással szembeni intézkedések foganatosítását.² Ezt kiválóan szemlélteti egy 2022 decemberében az Európai Bíróság előtt lezárult előzetes döntéshozatali eljárás, melyet egy francia bíróság kezdeményezett.³ Az alapeljárásban egy a párizsi agglomerációban élő francia állampolgár nyújtott be keresetet a francia állammal szemben arra hivatkozva, hogy az Unió által kibocsátott irányelveket, melyek a levegő tisztaságának fenntartására vonatkoznak, az állam nem tartotta be, ezért egészségében komoly károsodás jelentkezett. Bár a főtanácsnoki indítvány lehetségesnek vélte, hogy magánszemély az irányelvek alapján jogokat érvényesíthessen és az állam kártérítési kötelezettségét is a feletételek teljesülése esetén adottnak tartotta⁴, a Bíróság ezt ítéletében nem állapította meg. Ebből a kiragadott esetből is látszik, mennyire lényeges, mégis megosztó témával állunk szembe.

A bemutatott statisztikai adatok és nagy port kavart környezeti események alapján nem férhet hozzá kétség, hogy az éghajlatváltozást és a környezetvédelmet prioritásként kell kezelni. Álláspontom szerint, az Európai Unió, mint 27 tagállam integrációja, közös erővel képes lenne hatékonyan kezelni ezeket a nehézségeket. De vajon fellép a környezeti problémákkal szemben? Megfelelően reagál a jelenben zajló globális kihívásokra?

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy milyen lépéseket tesz az Európai Unió a környezetvédelemhez és az éghajlatváltozáshoz kapcsolódó globális kihívások kezelése érdekében a fenntarthatóság szemszögéből. Ehhez kapcsolódóan a tanulmány fókuszában katalógusszerűen felsorolva napjaink legégetőbb kihívásai állnak: az elektromos autók környezeti hatásai, az orosz-ukrán háború folytán előtérbe került energiaügyi kérdések, valamint az emberi egészséget is közvetlenül érintő agrárpolitikai és élelmiszerbiztonsági kérdések.

² A közvélemény-kutatás összes eredményét lásd: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2694> (2023. 03. 14)

³ Ítélet - Ministre de la Transition écologique és Premier ministre (Responsabilité de l'État pour la pollution de l'air) C-61/21. sz. ügy, (2022. december 22.) <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=268785&pageIndex=0&doclang=hu&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=986482>

⁴ Főtanácsnok indítványa - Ministre de la Transition écologique és Premier ministre (Responsabilité de l'État pour la pollution de l'air) C-61/21. sz. ügy, (2022. május 5.) <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=258884&pageIndex=0&doclang=hu&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=986482>

2. Az európai környezetpolitika általános áttekintése

A XXI. században felmerülő globális problémák között állandó kihívást jelentenek a különböző környezeti gondok. Az éghajlatváltozáshoz és a környezetvédelemhez kapcsolódóan fellépő gondokra az Európai Unió is keresi a megoldást, válaszlépéseiben nemcsak a szervezeten belül, de a nemzetközi szinten is sürgeti az azonnali beavatkozást.

Noha az elmúlt évtizedekben az európai környezet- és éghajlatpolitika hozzájárult a környezet javításához, Európa nem tett elegendő előrelépést, és a következő évtized környezeti kilátásai nem pozitívak az „Európa környezete – helyzetkép és kilátások 2020-ban”⁵ című jelentés szerint. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (a továbbiakban: EEA) 2015-ben kiadott jelentése óta a környezeti problémák megoldása nem mutat javuló tendenciát, azonban az EEA kifejti, hogy a hosszabb távú, 2030-ra és 2050-re kitűzött célok teljesítése még közel sem lehetetlen. Hogyan jutott el idáig az emberiség és mégis mik azok a célok, amiket még megvalósíthatunk?

2.1. Az Európai Unió szabályozásának alapjai és a Párizsi Megállapodás

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) XX. címe tartalmazza a szervezet környezetpolitikájának alapjait. A megfogalmazott célkitűzések széleskörűen jelölik ki a szabályozás kereteit, nemcsak a környezet minőségének megőrzése vagy a természeti erőforrások ésszerű felhasználása szerepel közöttük, hanem helyet kap a témában történő nemzetközi együttműködés és az emberi egészség védelme is.⁶ A további cikkek tartalmazzák a célok eléréséhez alkalmazandó döntéshozatal menetét illetve azt, hogy a tagállamok számára nem tilos szigorúbb intézkedések bevezetése, azonban ezeknek összeegyeztethetőnek kell lenniük a Szerződések céljával és alkalmazásukról a Bizottságot értesíteni kell. Környezetvédelemről való alapvető jellegű szabályozást tartalmaz az Alapjogi Charta is, mely kimondja, hogy a környezetvédelmet és a környezet minőségének javítását az uniós politika részévé kell tenni és azok érvényesülését biztosítani.⁷ A bemutatott vezérelveket az Európai Unió az EUMSZ 4. cikke alapján a tagállamokkal megosztott hatáskörben tudja érvényesíteni. A hatáskör-átruházás elve alapján tehát ezen a területen a

⁵ The European environment — state and outlook 2020: knowledge for transition to a sustainable Europe
<https://www.eea.europa.eu/soer/publications/soer-2020> (2023. 03. 14.)

⁶ EUMSZ 191. cikk <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=HU> (2023. 03. 14.)

⁷ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 37. cikk <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN> (2023. 03. 14.)

[https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=HU)

[https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN)

tagállamok is alkothatnak kötelező erejű jogi aktusokat, ám csak olyan mértékben, amennyiben az Európai Unió a hatáskörét nem gyakorolta vagy amilyen mértékben annak gyakorlásáról lemondott. Az EUMSZ 4. cikke nemcsak a környezetvédelmet sorolja a megosztott hatáskörök közé, hanem az ahhoz szorosan kapcsolódó energiaügyet, a mezőgazdaságot és halászatot, kivéve a tengeri biológiai erőforrások megőrzését, a közlekedést és a közegészségügy terén jelentkező közös biztonsági kockázatoknak a Szerződésben meghatározott közös vonásait is.⁸ Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy az Európai Unió a történelmi hagyományai okán alapvetően gazdaság-orientált, mely ellentétben áll a fenntartható fejlődés célját középpontba helyező környezetpolitikával.⁹ A környezetjog jellege ebből fakadóan is eltér a többi jogterülettől, hiszen ennek sajátosságai közé tartozik az ún. külső integráció követelménye, vagyis, hogy a környezetpolitikai érdekekre nem különálló egységként kell tekinteni, hanem azokat be kell építeni az egyes szakpolitikák szabályai közé.¹⁰

Az Európai Unió az 1992-es Rio de Janeirói Környezet és Fejlődés Világkonferencia és a Maastrichti Szerződés hatálybalépése óta, mellyel a környezetpolitika hivatalos uniós politikai terület lett¹¹, igyekszik közös környezetpolitika kialakítására és a terület összehangolására az integráció többi céljával, szakpolitikájával a fenntartható fejlődés elérésének érdekében.¹² A kidolgozott ún. cselekvési programok azonban kifejezetten szerény eredményeket produkáltak a tagállamokban.¹³ Ahogy a nemzetközi környezetvédelmi és éghajlatpolitika terén, úgy az Unió számára is fordulópontot jelentett a 2015-ben elfogadott Párizsi Megállapodás. A szerződés egyik legfőbb célkitűzése az éghajlatváltozásra adott globális reakció erősítése, a fenntartható fejlődés ösztönzése a szegénység felszámolása érdekében. Kiemelt rendelkezései közé tartozik a globális hőmérséklet emelkedésének a preindusztriális korszakhoz képest 2 °C alatt tartása, illetve az arra való törekvés, hogy ez az érték hosszútávon 1,5 °C-ra legyen

⁸ EUMSZ 4. cikk <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT> (2023. 02. 25.)

⁹ PÁNOVICS Attila: Sustainable Development and its Principles. In: GÖMBÖS Csilla—KÁLMÁN János—KESERŰ Barna Arnold (szerk.): *Global and local issues from the aspects of law and economy*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2014. 46. o.

¹⁰ PÁNOVICS Attila: Gondolatok a környezetjogi szabályozás korlátairól. In: CSICSEK Gábor—KISS Ibolya (szerk.): *XI. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia*. Szentágothai János Szakkollégium, Pécs, 2015. 137. o.

¹¹ GOMBOS Katalin — SZIEBIG Orsolya Johanna: *Az európai uniós környezetvédelmi szabályozás legújabb irányai*. Ludovika, Budapest, 2021. 25. o.

¹² HORVÁTH Zsuzsanna: *Fenntartható fejlődés*. Dóm Kiadó–Dialog Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2016. 71. o.

¹³ HORVÁTH Zsuzsanna: A környezeti integráció alapelve – gondolatok az EU 7. környezeti cselekvési programja kapcsán. *Pro Futuro*, 2013/1. szám, 4. o.

csökkenthető, hiszen már ez is jelentősen redukálná a klímaváltozás okozta fenyegetést.¹⁴ A részes felek ezzel kapcsolatban megállapították azt is, hogy globális alkalmazkodóképesség növelése és fejlesztése is szükséges ahhoz, hogy az államok éghajlatváltozással szembeni kiszolgáltatottsága mérséklődjön. A Párizsi Megállapodás azt is hangsúlyozza, hogy ezeket a célkitűzéseket az élelmiszer-termelés veszélyeztetése nélkül, a megfelelő pénzügyi ráfordításokkal kell megvalósítani. A példálózó jelleggel említett pontokból kitűnik, hogy a klímaváltozásból számos más természetű kollektív probléma is adódik.

Az Európai Unió nemzetközi szinten is aktív közreműködője az egységes környezeti szabályozás előmozdításának, illetve védelmezésének. Szemléletes példa erre az az esemény, amikor a Párizsi Megállapodás 2016. novemberi hatálybalépése után röviddel az Amerikai Egyesült Államok elnöke bejelentette az állam kilépését az egyezményből.¹⁵ Ez alapjaiban rengethette volna meg az szerződés alkalmazását, az integrációs szervezet azonban kifejtette, hogy a Párizsi Megállapodás alkalmas kijelölt célok elérésre és nem lehet szó újratárgyalásról.¹⁶ Az Európai Unió emellett megerősítette, hogy továbbra is elkötelezett támogatója lesz a klímafinanszírozásnak és segíti a fejlődő országok részvételét a meghatározott célok elérésében.¹⁷

A Párizsi Megállapodás mellett az Unió saját szervezetén belül is dolgoz ki cselekvési terveket, ilyen a 2030-ig szóló klímapolitika célkitűzés. Bár az elérendő célokat és kereteket még 2014-ben fogadták el, azok a nagy nemzetközi összefogást is segítik. A programban elsősorban az energiahatékonyság és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésének összefüggéseit, a versenyképesebb és biztonságosabb energiarendszerre való áttérés fényében kerül vizsgálatra. Az eredeti célkitűzések – melyeket később a Párizsi Megállapodáshoz igazítottak – az üvegházhatásúgáz-kibocsátás 40%-os redukálását és 30%-os energiamegtakarítást fogalmaznak meg.¹⁸ Mindezek teljesítéséhez az ipar fejlesztése, a munkahelyteremtés, illetve az épületek és a közlekedés energiahatékonyságának javítása is

¹⁴ Párizsi Megállapodás 2. cikk

¹⁵ Lásd: <http://edition.cnn.com/2017/06/01/politics/trump-paris-climate-decision/index.html> (2023. 02. 25.)

¹⁶ Climate Change: the Council reaffirms that the Paris Agreement is fit for purpose and cannot be renegotiated - Consilium (europa.eu) (2023. 02. 25.)

¹⁷ Climate Change: the Council reaffirms that the Paris Agreement is fit for purpose and cannot be renegotiated - Consilium (europa.eu) (2023. 02. 25.)

¹⁸ Az Európai Tanács Következtetései a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó éghajlat- és energiapolitikai keretről EUCO 169/14 (2014. október 23-24.) 1. o.

szükséges.¹⁹ A programtervben és a Bizottság közleményében többször is említésre kerül az integráció kiszolgáltatottsága a gázimport és az energiabiztonság terrénumában. Ennek oka a 2014-ben kirobbant ukrán válság, mely komoly hatást gyakorol az Unióra is.²⁰

Bár a Párizsi Megállapodás elfogadásra került 2015-ben, a végrehajtását övező kérdések egységes rendezésére csupán a 2018. december 3-14. között Katowicében megtartott COP24 alkalmával került sor.²¹ A Lengyelországban megszervezett konferencia sikeréről a kezdetekkor a felek elhivatottsága ellenére senki nem volt meggyőződve, mivel a szabályozás részletes áttekintésére és a konszenzus megtalálására csupán nagyon rövid idő állt a részesek rendelkezésére.²² Az előzetes várakozásokat azonban bőven felülmúlta a katowicei éghajlatcsomag („Katowice Rulebook”), amely a Párizsi Megállapodás szinte összes rendelkezésének végrehajtásához irányadó elveket és az érvényesülés ellenőrzésére szolgáló módszereket határozott meg.²³ A „szabálykönyv” tartalmazta a végrehajtás átláthatóságának szükségességét és a követelmény megvalósításának irányait, amelyek transzparenssé teszik az államok által a klímaváltozásra adott válaszokat.²⁴ Az ENSZ éghajlatváltozási keretegyezményének (a továbbiakban: UNFCCC) hivatalos oldalán olvasható katowicei intézkedéscsomagban található a technológia-transzferrel, az alkalmazkodóképességről történő kommunikációról és a helyi szintű célokról, az elért eredményekről szóló rendelkezések is. Hangsúlyos maradt továbbra is a fejlődő országok számára nyújtott pénzügyi támogatás és létrehozásra került egyfajta felügyelőbizottság, mely feladatkörében segíti a Párizsi Megállapodás értelmezését és az egyezményvel vállalt kötelezettségeknek való megfelelést.

2.2. Az Európai Zöld Megállapodás keretében hozott intézkedések

2019-ben lépett hivatalba az Európai Bizottság jelenlegi elnöke Ursula von der Leyen. Megválasztásának feltétele – különös tekintettel a Katowicei konferencián történetekre -

¹⁹ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek és Tanácsnak - Az energiahatékonyságról, és annak az energiabiztonsághoz, valamint a 2030-ra vonatkozó éghajlat- és energiapolitikai kerethez való hozzájárulásáról COM(2014) 520 final (2014. július 23.) 9. o.

²⁰ A 2014-es ukrán válságról bővebben: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275> (2023. 02. 25.)

²¹ Időrendi áttekintés – Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás - Consilium (europa.eu) (2023. 02. 26.)

²² DRÖGE, Susanne–RATTANI, Vijeta: After the Katowice climate summit: building blocks for the EU climate agenda. *Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit*, 2019/9. szám, https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2019C09_dge_rattani.pdf (2023. 03. 10.)

²³ DRÖGE–RATTANI: i. m.

²⁴ The Katowice climate package: Making The Paris Agreement Work For All | UNFCCC (2023. 02. 27.)

átfogó klíma- és környezetvédelmi javaslatok kidolgozása volt, ennek tett eleget az Európai Zöld Megállapodás, amely minden szakpolitikára kiterjedt.²⁵ A dokumentum széleskörű intézkedéscsomagot tartalmaz az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére, a téma kutatására és az innovációba való beruházásra.²⁶ Az Európai Zöld Megállapodást az Európai Tanács 2019. december 12-i ülésén hagyta jóvá, melyről közölte következtetéseit. Elfogadásra került az a célkitűzés, mely a Párizsi Megállapodással összhangban 2050-re klímasemlegessé tenné az EU-t. Az Európai Tanács véleménye szerint az áttérésben nagy lehetőségek rejlenek, mint a gazdasági növekedés, új piacok, új munkahelyek és technológiai fejlődés is.²⁷ A következtetésekből kitűnik, hogy az átmenetnek azonban igazságosnak, költséghatékonynak és társadalmilag méltányosnak kell lennie. A Zöld Megállapodáshoz kapcsolódó kezdeményezések közé tartozik az ún. európai klímarendelet, az Európai Éghajlati Paktum és a 2030-ra vonatkozó éghajlatpolitikai programterv, amelynek lényeges elemeit már bemutattam.²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendelete a klímasemlegesség elérését célzó keret létrehozásáról és a 401/2009/EK rendelet, valamint az (EU) 2018/1999 rendelet módosításáról célja az Európai Zöld Megállapodásban foglaltak – különösen a klímasemlegesség elérése - jogi kötőerővel való felruházása.²⁹ Ahogy azt már a Tanács is megállapította kapcsolódó következtetéseiben, a klímarendelet is tartalmazza, hogy a klímasemlegesség céljának, minden szakpolitikát és gazdasági ágazatot alá kell rendelni, amelyek esetében az üvegházhatású gázok kibocsátását az uniós jog szabályozza. A rendelet kitér a Párizsi Megállapodásban kiemelt éghajlathoz való alkalmazkodóképesség fontosságára is, jelezve, hogy e területen a tagállamokban koherens előírásokra van szükség, illetve egymás kölcsönös segítésére. Ezen a területen jelentős próbatételeket okozhatnak a különböző környezeti kihívásokkal szoros összefüggésben álló egyéb nehézségek, mint az egyre gyakrabban jelentkező, növekvő intenzitású hőhullámok, az ezzel járó egészségügyi problémák, az élelmezés- és ivóvízbiztonság, illetve az olyan természeti katasztrófák, mint az áradások vagy az erdőtüzek. Az előbb felsoroltaknak és a további esetlegesen felmerülő komplikációknak való rezisztencia és alkalmazkodás kulcsfontosságú kérdések, melyek kezelésére a rendelet az ún. CLIMATE-ADAPT elnevezésű platformot létesíti. Ennek keretei között került felállításra az Európai Éghajlat- és Egészségvédelmi Megfigyelőközpont,

²⁵ HORVÁTH Klaudia Gabriella: Az Európai Zöld Megállapodás és a 2021–2027-es többéves pénzügyi keret kapcsolata. *Európai Tükör*, 2020/1. szám, 93. o.

²⁶ KURCSIK Nóra–MIHÁLDY Zsombor–TÓTH András József: Az Európai Zöld Megállapodás (EU Green Deal) bemutatása. *Körforgásos Gazdaság és Környezetvédelem*, 2021/4. szám, 6. o.

²⁷ Az Európai Tanács Következtetései EUCO 29/19 (2019. december 12.) 1. o.

²⁸ KURCSIK–MIHÁLDY–TÓTH: i. m. 7. o.

²⁹ ROSAMOND, Jeffrey–DUPONT, Claire: The European Council, the Council, and the European Green Deal. *Politics and Governance*, 2021/3. szám, 351. o.

melynek feladata az éghajlatváltozás által előidézett egészségügyi kockázatok megelőzése, lényegének feltárása és az ilyen jelenségek minimalizálása. Az érvényesülés szempontjából fontos rendelkezése az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendeletének, hogy a Bizottság bizonyos időközönként nemcsak a kollektív uniós előrehaladást vizsgálja felül, hanem a nemzeti szintű lépéseket is értékelni kívánja. A klímarendeletben a nyilvánosság részvétele is kiemelésre kerül, aminek keretében a Bizottság párbeszédet, mindenki számára hozzáférhető konzultációt kíván kezdeményezni a tudományos partnerekkel, szociális körökkel és az uniós polgárokkal. A klímasemlegesség csak a civil társadalom, a „zöld szervezetek” és az üzleti szereplők aktív közreműködésével érhető el minél hamarabb és hatékonyabb módon.³⁰ Ez azért is előremutató lépés, mert a különböző civil szerveződések bevonása az intézkedések kidolgozásába hosszútávon képes növelni a környezetpolitikai normák végrehajtásának hatékonyságát, mivel a zöld szervezetek helyi szinten is ismerettel bírnak a szabályok alkalmazásának nehézségeiről, illetve a polgárok által tanúsított jogsértő magatartásról.³¹ Ezekre önmagában az Unió szervei vagy a tagállamok nem feltétlenül tudnak figyelmet fordítani.

Az Európai Zöld Megállapodás hatására készült el az Európai Éghajlati Paktum, amely szintén a 2050-re kitűzött cél, vagyis a nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátás megszüntetését és az erőforrásoktól független gazdaság kialakítását segíti elő. A paktum szorosan kapcsolódik a klímarendeletben is megfogalmazott koncepcióhoz, a nyilvánosság részvételének jelentőségéhez. Az Európai Éghajlati Paktum lényege, hogy az európai társadalmat, azon belül is az ügynek elkötelezett magánszemélyeket és szervezeteket bevonja a fenntartható jövő építésébe.³² A paktumhoz bármely európai polgár vagy közösség csatlakozhat, akár folytatnak már a környezetvédelemmel és klímaváltozással kapcsolatos tevékenységet, akár csak első lépéseiket teszik a területen. A mozgalom célja, hogy fokozza a tudatosságot az éghajlati problémák és az Európai Unió azokra adott válaszaira nézve, a külvilágot cselekvésre bátorítsa és növelje a téma iránt érzett elköteleződést. A paktum másik fontos célkitűzése abban áll, hogy kapcsolatot teremtsen a magánszemélyek és a különböző szervezetek között annak érdekében, hogy közös lépésekre ösztönözze őket és biztosítsa számukra az egymástól való tanulás lehetőségét. A megmozduláshoz be lehet kapcsolódni akár a tudatosságot erősítő esemény szervezésével, akár apróbb, mindennapi lépések

³⁰ PÁNOVICS Attila: Az Európai Unió környezeti politikája – Félúton(?). *Pólusok*, 2020/1. szám, 118. o.

³¹ PÁNOVICS Attila: A civil szervezetek szerepe a környezeti felelősség érvényesítésében. *Pro Futuro*, 2020/2. szám, 116. o.

³² https://climate-pact.europa.eu/about/about-pact_en (2023. 02. 26.)

megtételével. Az Európai Éghajlati Paktum alapvetései közé tartozik a cselekvési tervek és párbeszéd helyi szinttel való összhangba hozása és az ún. „greenwashing” kizárása.³³ A mozgalom számára természetesen minél több új résztvevő bevonása is előtérben áll, különösen az olyan polgárok figyelmének felkeltése, akik korábban nem voltak elhivatottak a környezeti problémák iránt.

2.3. Megelőzés helyett alkalmazkodás – szemléletváltás a környezetpolitikában

Az éghajlatváltozás okozta hatások mindennapi életünkre növekvő befolyásával, az Európai Unió számára is fontossá vált az idomulás, a reziliencia kérdése. Már az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/1119 rendeletében („klímarendelet”) létrehozott European Climate Adaptation Platform (továbbiakban: Climate-ADAPT) is az éghajlatváltozás által okozott fenyegetésekhez történő alkalmazkodás elősegítését szolgálja. A Climate-ADAPT az Európai Bizottság és az EEA között fennálló együttműködés.³⁴ A felállított partnerség hivatalos honlapján fellelhető ismertetőben olvasható, hogy elsődleges feladata támogatni az integrációt a klímaváltozáshoz való akklimatizálódásban azzal, hogy segíti az információk és adatok megosztását az éghajlatváltozás várható hatásairól, a kiszolgáltatottabb régiókról. Elérhetővé teszi továbbá az alkalmazkodásról szóló tanulmányokat, véleményeket, azokat az eszközöket, melyek rendelkezésre állnak a változásokra történő felkészüléshez és az Európai Unió belső és nemzetközi stratégiáit a kérdéskörrel összefüggésben.

A klímaváltozással szembeni rezisztenciával foglalkozik az Európai Bizottság által 2021 februárjában útnak indított EU Adaptation Strategy. A projekt négy fő célkitűzést határoz meg, vagyis, hogy a környezeti hatásokhoz való alkalmazkodás legyen intelligens, gyors, szervezett és azt, hogy a nemzetközi fellépés sürgetése, ösztönzése is a prioritások közé tartozzon.³⁵ Ebben a tárgyban született meg az Európai Bizottság „Az éghajlatváltozás hatásaival szemben reziliens Unió létrehozása – Az éghajlatváltozás hatásaihoz való alkalmazkodásra vonatkozó új uniós stratégia” elnevezésű közleménye. A dokumentum részletesen elemzi az éghajlatváltozás hatásainak való ellenállóképesség fontosságát. Az alkalmazkodás és a rugalmasság a Bizottság közleményében már első helyen szerepel. Kiváló meglátás annak elfogadása, hogy léteznek a korunkban már megelőzhetetlen változások,

³³ A „greenwashing” jelenségről bővebben: https://www.parlament.hu/documents/10181/39233854/Infojegyzet_2021_40_greenwashing.pdf/ec5b9e78-0b17-34b7-3273-8db1bd16bea9?t=1622187677016 (2023. 02. 26.)

³⁴ <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/about> (2023. 02. 26.)

³⁵ https://climate.ec.europa.eu/eu-action/adaptation-climate-change/eu-adaptation-strategy_hu (2023. 02. 26.)

melyekhez csupán idomulni tudunk, ám a még meggátolható behatásoknál továbbra is a prevencióra kell fókuszálni.³⁶ A Bizottság nézete szerint a lassan kialakuló környezeti problémák – például az óceánok elsavasodása vagy az elsivatagosodás – és az egyre gyakrabban és intenzívebben lezajló természeti katasztrófák egyértelműen kézzel fogható jelei a válsághelyzet súlyosságának, ráadásul érzékelteti a rájuk való felkészültség hiányát. Az emberiség létezését alapvetően fenyegeti a vízhiány, amely nemcsak a gazdaság számos területét érinti, de az élelmiszer-biztonságot is közvetlenül veszélyezteti. Ezekkel a felismerésekkel összefüggésben a Bizottság véleménye szerint az integráció készen áll arra, hogy megfeleljen a kihívásoknak, különösen azért, mert nemcsak az intézményi, de egyéni szinten is komoly próbatételnek tekintik az éghajlatváltozást. Ha az említett globális nehézségek és kockázatok nem lennének elég meggyőzőek bizonyos államok vagy akár a piaci szereplők számára, a Bizottság megállapítja, hogy az alkalmazkodás érdekében bevezetett intézkedések más előnyökkel is járnak. Az ilyen jellegű megoldások „hármashasznú” a jövőben bekövetkező különféle veszteségek elkerülése, gazdasági előny teremtése és egyéb társadalmi, kulturális fölény szerzése. A közlemény az ellenálló képesség minden területére javaslatokat és kötelezettségvállalásokat tesz. Lényeges eleme a rezilienciának a természet alapú alkalmazkodás, melynek lényege például a városi zöldfelületek fejlesztésében vagy a vizes élőhelyek ökoszisztémájának helyreállításban áll. Az ilyen lépések elősegítik a költséghatékony alkalmazkodást és a szén-dioxid eltávolítást. Az ivóvízbiztonság és a vízfelhasználás, mint különösen kritikus kérdések kerülnek említésre a Bizottság közleményében. A víztakarékosság szabályainak általános szigorítása, a vízgazdálkodás kockázatelemzéseinek „frissítése” az éghajlati szempontok figyelembevételével, illetve az ágazatokon és határokon átnyúló fenntartható vízgazdálkodás és vízfelhasználás elvének meghatározása kiemelkedő jelentőségű rendelkezései a dokumentumnak. Ahogy az az EU Adaptation Strategy négy fő célkitűzése között is hangsúlyozásra került, úgy a Bizottság álláspontja szerint is a szakpolitikákra és a minden szintre kiterjedő szervezettség szükséges a tervek megvalósításához. Mivel az intézkedések elsősorban helyi szinten kerülnek végrehajtásra, a stratégia elősegíti az Európai Polgármesterek Szövetségének működését a hatékony kommunikáció érdekében, továbbá az egyének tekintetében a munkavállalók az éghajlati rezilienciára felkészítő átképzését is támogatja. A nemzetközi közösségben az Európai Unió fent kívánja tartani aktív szerepvállalását, az információk, a tapasztalatok és

³⁶ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági És Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának - Az éghajlatváltozás hatásaival szemben reziliens Unió létrehozása – Az éghajlatváltozás hatásaival való alkalmazkodásra vonatkozó új uniós stratégia COM(2021) 82 final (2021. február 24.) 1-2. o.

innovációk megosztásával. Az éghajlati finanszírozás fokozása, a katasztrófakockázat pénzügyi támogatása, illetve a korábbi és új beruházások ellenállóvá tétele is az internacionális fellépéshez sorolható tényezők. Kiemelném a katasztrófák okozta gazdasági károk lényeges aspektusát, melyre a Bizottság szintén kidolgozott lépésekkel kíván reagálni. A kockázatkezelés mellett a természeti csapásokra irányadó biztosítások elterjedtségének vizsgálata, az épületek felújítása és az infrastruktúra fejlesztése valamint az egészségügyi veszélyekre való felkészülés kerülnek említésre, mint lehetséges megoldások. Az előbbieken példálózó jelleggel felsoroltakon túl a Bizottság várja az újabb alkalmazkodási javaslatok kidolgozását is.

Az Európai Unió számos klímaváltozásra és környezeti problémákra adott válaszlépése közül utolsónak az EU Emission Trading System (a továbbiakban: EU ETS) rendszeréről szeretnék említést tenni. Az Európai Unió kibocsátás-kereskedelmi rendszere 2005 óta működik, létrehozásakor az első nagy nemzetközi emisszió-kereskedelmi platform volt.³⁷ Fennállása alatt munkája különböző ütemtervekhez igazodik. Jelenleg a 4. szakaszban tart, mely a 2021-2030-ig érvényes üzemelési kereteket állapítja meg. 2021 júliusában az Európai Bizottság számos jogalkotási javaslatot fogadott el a 2050-es klímasemlegességi célkitűzés és az üvegházhatásúgáz-kibocsátás 2030-ra 55%-ra való csökkentésének teljesítése érdekében. Ezek a célok szorosan érintik az EU kibocsátás-kereskedelmi rendszerét, ugyanis az EU ETS által érintett szektorokban az emissziót a 2005-ös szinthez képest 44%-kal szükséges mérsékelni.³⁸ A kibocsátás redukálásának érdekében az EU ETS szabályai szigorításra kerülnek, például a kibocsátási egységek száma 2021-től évente 2,2%-kal csökken, míg ez az érték korábban 1,74% volt.³⁹

Az Európai Unió környezetpolitikája a 2014 óta eltelt évek folyamán sok változáson ment keresztül. A világunk váltoásaival párhuzamosan módosulnak az integráció prioritásai is, hiszen a XXI. században kihívást követ. A klímaváltozás és a környezetvédelem az 1990-es évek óta állandóan napirenden van, mint a létezésünket fenyegető, kritikus nehézség. Az Európai Unió az elmúlt hét évben programterveket és stratégiákat határozott meg a probléma kezelése érdekében. Az idő múlásával élesen megmutatható, hogy az egyre

³⁷ https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/development-eu-ets-2005-2020_en (2023. 02. 26.)

³⁸ https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/revision-phase-4-2021-2030_en#documentation (2023. 02. 26.)

³⁹ https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/revision-phase-4-2021-2030_en#documentation (2023. 02. 26.)

komolyabb kötelezettségvállalások nem hozták meg a kívánt eredményt és ennek következtében az Unió is kénytelen felismerni, hogy az éghajlati politika terén sürgős irányváltás szükséges. A környezetvédelem és a klímaváltozás ma már nem csak a hőmérséklet emelkedéséről és az üvegházhatású gázok túlzott kibocsátásáról szól, hanem ezen elnevezések alatt kirajzolódik, hogy számos egymással pókhálószerűen összefüggő próbatétellel áll szemben az emberiség.

3. A környezetvédelemhez és az éghajlatváltozáshoz kapcsolódó globális kihívások

A világunk és vele együtt az életünk is állandó változás alatt áll. A stabilitás hiányát a rendszeresen bekövetkező, hirtelen fellépő problémák okozzák, hiszen ezek alapvető befolyással bírnak a mindennapjainkra. Gondoljunk csak a már oly sokszor emlegetett koronavírus-járványra, mely egyik pillanatról a másikra okozott óriási változásokat az életünkben, ám lassú enyhülés eredményeként ma már alig érezzük a hatását.

A környezeti gondok – ahogy az az előző részben is bemutatásra került – a hétköznapiak minden területére kiterjednek, olyan aktuális kérdésekkel állnak ok-okozati viszonyban, melyekről első ránézésre nem is gondolnánk, hogy összefüggés áll fenn közöttük. A következőkben ezekből a kihívásokból kívánok néhányat példálózó jelleggel bemutatni.

3.1. Az elektromos autó tényleg zéróemissziós?

Az Európai Unió tagállamaiban 2010 és 2020 között 5,3%-kal emelkedett az olyan regisztrált járművek száma, melyek nem bocsátanak ki üvegházhatású gázokat.⁴⁰ A növekvő tendenciának számos oka van. Az elektromos autók népszerűsége a napelemek elterjedésével is gyarapszik, mivel az árak emelkedését és az orosz-ukrán háború folytán fel-fellépő üzemanyaghiányt a vásárló elkerülheti, miközben otthonában ingyen „tankolja meg” járművét. A környezettudatos fogyasztók számára is hívogatók, hiszen a mindennapi használat során közvetlen üvegházhatásúgáz-kibocsátásuk nincs. Hogy ez miért is fontos? Az Európai Bizottság 2021-ben kiadott hivatalos statisztikái szerint 2019-ben a közlekedés az összes kibocsátás 25,8%-át tette ki, míg ezen belül a közúti forgalom (közlekedés és szállítás) 71,7%-ban volt felelős az üvegházhatású gázok emissziójáért.⁴¹ Az Unió elektromos járművekkel kapcsolatos politikájának tanulmányozása azért is nélkülözhetetlen, mert az ilyen döntéseknek súlyos gazdasági hatásai vannak. Mivel az Európai Unió mindenekelőtt gazdasági integráció, ezért – ahogy az EUMSZ 4. cikk (2) a) pontjában is olvasható – fő célja a belső piac működtetése. Egy járműiparral kapcsolatos „rossz” döntés instabilitást okozhat a piacon, arról nem is beszélve, hogy a munkavállalókra, a munkahelyek számára is hatással van, ezért fontos szempont, hogy az egyik szakpolitika céljainak elérése nem valósulhat meg egy másik terület igényeinek teljes kizárásával. A felsoroltak alapján kijelenthető, hogy a kérdés vizsgálata valóban releváns, hiszen amennyiben az elektromos autó teljes mértékben

⁴⁰ <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/egd-statistics/> (2023. 03. 01.)

⁴¹ European Commission: „EU transport in figures” Statistical Pocketbook, 2021. 135. o.

képes a kibocsátás-mentességre, az lényegesen csökkentené az üvegházhatású gázok felszabadulását a légkörbe.

Az elektromos autók környezetre káros hatásait már sokféleképpen próbálták megvizsgálni, ám a számos eltérő szempont megnehezíti a valóságot tükröző kutatási eredmények produkálását. A járművek előnyei és hátrányai általánosságban megfogalmazhatók, alapvetően azonban márkánként és típusonként változnak. Kiemelhető, hogy jellemzően az elektromos gépjárművek legnagyobb hátrányai a belső égésű motorral rendelkezőkkel szemben, hogy alacsony hatótávolságúak, nehezebben megfizethetők és a töltési idejük magas.⁴² Az elektromos autóban elhelyezett akkumulátor tárolja a jármű üzemanyagát képező elektromos áramot. Maga az autó működése során nem bocsát ki káros anyagokat, ám az akkumulátor feltöltésének negatív hatásai vannak.⁴³ A kérdéskört tehát abból az irányból kell megközelíteni, hogy a jármű által felhasznált villamosenergia honnan származik, hol és hogyan termelik. A Forbes.hu 2022 márciusában készített egy interjút a témában Dr. Hanula Barnával, aki a terület szakértője. A szakember szerint az elektromos autó elsősorban abban az esetben környezetbarát, ha az adott térség áramellátása fenntartható módon történik.⁴⁴ Például amennyiben hőerőműben állítják elő az elektromos áramot, a károsanyag-kibocsátás megvalósul, csak nem közvetlenül az autó használata közben, hanem az akkumulátor feltöltésekor.⁴⁵ További problémát jelenthet az akkumulátor elhasználódása esetén annak megsemmisítése. Bizonyos mértékben lehetséges az alkatrész újrafelhasználása, azokat maradék kapacitásuk erejéig még erőművek tudják alkalmazni.⁴⁶ Azonban, ha ez már nem megvalósítható, az akkumulátort alkotóelemeire lehet bontani, ám ennek költségei magasabbak az szétszedésből eredő haszonnál.⁴⁷ A károsanyag-kibocsátás problémaköre már a jármű gyártásakor felmerül. Az akkumulátor előállítása jelentősen növelheti az üvegházhatású gázok emisszióját, konkrét adatokban kifejezve ez nagyjából 9 tonna széndioxidot jelent, míg az autó összes többi alkatrészénél együttevve ez az érték 7-10 tonna szén-

⁴² GYARMATI József—ZENTAY Péter: Elektromos gépjárművek szerkezeti kialakítása és összehasonlítása a hagyományos gépjárművekkel. *Hadmérnök*, 2017/2. szám, 35. o.

⁴³ LINGVAY József—LINGVAY Dániel: Tévhitek és valóság – az elektromos vontatás kihatásai a környezetre. Valóban környezetkímélő az elektromos autó? *ENELKO*, 2018. 84-88. o.

⁴⁴ <https://forbes.hu/interju/elektromos-auto-hanula-barna-interju/> (2023. 03. 01.)

⁴⁵ LINGVAY—LINGVAY: i. m. 86.

⁴⁶ NÉMETH Tamás—KOVÁCS László: Elektromos autók fogyasztói megítélése Magyarországon – elméleti megfontolások és egy kérdőíves felmérés eredményei. *International Journal of Engineering and Management Sciences*, 2022/2. szám, 7. o.

⁴⁷ NÉMETH—KOVÁCS: i. m. 7. o.

dioxid között mozog.⁴⁸ Az akkumulátorgyárak létesítése komoly indulatokat vált ki hazánkban is. A nagy elektromos áram-fogyasztása mellett óriási vízigénye is van egy ilyen üzemnek, ami miatt a közvéleményt is megosztja a létesítmények telepítésének kérdése.⁴⁹

De hogyan reagál az Európai Unió az előzőekben felmerülő kérdésekre? 2022 októberében a Tanács és az Európai Parlament jóváhagyta az „Írány az 55%!” (Fit for 55) javaslatcsomagot, melynek célja, hogy az Unió jogszabályait a 2030-as éghajlatpolitikai célkitűzéshez igazítsa, vagyis a nettó üvegházhatásúgáz-kibocsátást legalább 55%-kal csökkentése.⁵⁰ A program nagy-léptékű előírásokat tartalmaz az új személygépkocsik és az új könnyű haszongépjárművekre nézve is. Az egyezség elsődleges célja az Európai Parlament és a Tanács az (EU) 2019/631 rendeletnek az új személygépkocsikra és az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírásoknak az Unió fokozott éghajlatvédelmi törekvéseivel összhangban zajló megerősítése tekintetében történő módosításáról szóló rendeletének, az Európai Bizottság által elvégzett felülvizsgálata alapján készült módosítójavaslat elfogadása. A kezdeményezést a Bizottság többek között a klímarendeletnek való megfeleléssel és azzal a ténnyel indokolja, miszerint a közlekedés jelenleg is az EU üvegházhatásúgáz-kibocsátásának nagyjából 20%-áért felelős.⁵¹ A javaslat alapján módosításra kerülnek a korábbi szén-dioxid emisszióra vonatkozó célértékek, melyek a 2021-es szinthez képest az új személygépkocsik esetében 55%-kal, míg a kisteherautók esetében 50%-kal történő csökkentést irányoznak elő 2030-ra. Emellett aktuálisabb célkitűzést határoz meg a teljes mértékű kibocsátás-csökkentés területén is, 2035-ig a szén-dioxid kibocsátás 100%-os redukálását az új könnyű haszongépjárművek és az új személygépjárművek tekintetében.⁵² Az utóbbi szabály egészen pontosan azt jelentené, hogy 2035-től csakis elektromos autók lehetne majd értékesíteni az Európai Unióban, tehát az új benzin és dízel üzemanyagú gépkocsik kereskedelmi forgalomba helyezését „betiltanák”.⁵³

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ A hazai akkumulátorgyár-helyzetről bővebben: <https://index.hu/gazdasag/2023/02/19/akkumulatorgyar-debrecen-tiltakozas-alairasgyujtes-civilek/> (2023. 02. 28.)

⁵⁰ <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/> (2023. 02. 28.)

⁵¹ Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az (EU) 2019/631 rendeletnek az új személygépkocsikra és az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírásoknak az Unió fokozott éghajlatvédelmi törekvéseivel összhangban zajló megerősítése tekintetében történő módosításáról COM(2021) 556 final (2021. július 16.) 2. o.

⁵² <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/10/27/first-fit-for-55-proposal-agreed-the-eu-strengthens-targets-for-co2-emissions-for-new-cars-and-vans/> (2023. 02. 28.)

⁵³ Az új szabályozás elfogadása a sorok írásakor még vita tárgyát képezi. Erről bővebben: <https://hu.euronews.com/2023/03/01/berlin-es-roma-megvetozna-a-fosszilis-uzemanyagu-autok-2035-os-kivezeteset> <https://telex.hu/kulfold/2023/03/03/eu-2035-beloegesu-motor-betiltas> (2023. 03. 06.)

Kifejezetten nagy aktualitással bír a téma, mivel 2023 márciusában az Európai Bizottság elsősorban Németország tiltakozása miatt kénytelen volt ismét a tárgyalóasztalhoz ülni a megosztó 2035-ös célkitűzés miatt. A Bizottság és a tagállam a Twitter közösségi média felületén jelentette be, hogy megállapodásra jutottak, miszerint a belső égésű motorral rendelkező járművek továbbra is értékesíthetők lesznek, azzal a kikötéssel, hogy hajtásukat szén-dioxid semleges, szintetikus ún. e-üzemanyagokkal kell biztosítani.⁵⁴ Az, hogy ez egészen pontosan mit jelent és a Bizottság hogyan kívánja ezt megvalósítani, jelenleg ködbe burkolódik⁵⁵, arról nem is beszélve, hogy az e-üzemanyag kifejezés sem teljesen kiforrott és a jogi szabályozást pedig szinte a semmiből kell majd rövid idő alatt kidolgozni. A szintetikus, illetve a bioüzemanyag fogalma nem ismeretlen a közlekedésben. Az Európai Unió a kérdéskörrel először az Európai Parlament és a Tanács 2014/94/EU irányelvében az alternatív üzemanyagok infrastruktúrájának kiépítéséről foglalkozott behatóan, melyben a tagállamokat nemzeti szintű stratégia kidolgozására kötelezte az alternatív üzemanyagok támogatásával kapcsolatban. A bio- és szintetikus üzemanyagok használatának ösztönzése azóta az Unió politikájának részét képezi, annak ellenére, hogy a kezdetektől fogva látszanak a terület árnyoldalai. Az alternatív üzemanyagok legnépszerűbb formái a bioetanol és a biodízel, amelyeket növényekből, növényi zsírokból állítanak elő. Ehhez kapcsolódik az első számú probléma, vagyis, hogy a bioüzemanyagok előállításához növénytermesztés szükséges, mely területeket vonna el az élelmiszer célú mezőgazdasági termeléstől, ezt a jelenséget Az Európai Számvevőszék jelentése alapján földhasználat-változásnak nevezik.⁵⁶ Bár erre a Számvevőszék szerint mutatkozik megoldás, még hozzá az, hogy a bioüzemanyag hulladékból és maradékanyagból kerüljön előállításra, ennek betartását a Bizottságnak részletes értékelési szempontok szerint kellene szigorú ellenőrzés alá vonni. Alapvető problémát jelent az is, hogy amennyiben sikerül megoldani a környezetbarát előállítást, előreláthatólag magasabb árkategóriába tartozna, mint a hagyományos üzemanyagok, így a fogyasztók számára nem feltétlenül lennének megfizethetők.⁵⁷ Azt is érdemes kiemelni, hogy az alternatív üzemanyagok alkalmazásával a légi járművek esetében régóta folynak kutatások, melyekben több nagyvállalat – például a Boeing – részt vesz elsősorban a kedvezőbb piaci pozíció

⁵⁴ <https://totalcar.hu/magazin/hirek/2023/03/26/maradhatnak-a-beloegesu-motorral-szerelt-uj-autok-2035-utan/> (2023. 04. 02.)

⁵⁵ <https://www.politico.eu/article/brussels-and-berlin-strike-car-engine-combustion-zero-emissions-ban-deal/> (2023. 04. 02.)

⁵⁶ Az Európai Számvevőszék különjelentése - A fenntartható bioüzemanyagok tanúsítására szolgáló uniós rendszer, 2016. 23. o. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR16_18/SR_BIOFUELS_HU.pdf

⁵⁷ https://totalcar.hu/magazin/technika/2021/03/16/co2_semleges_szintetikus_uzemanyagok/ (2023. 04. 07.)

elérése érdekében a korszerűsítéssel.⁵⁸ Ezek nem szolgáltak egyértelműen pozitív eredménnyel, ugyanis úgy tűnik, hogy a szintetikus és a bioüzemanyagok csak részben képesek helyettesíteni a hagyományos üzemanyagokat.⁵⁹ Mindezek alapján kitűnik, hogy az alternatív üzemanyagok terrénuma igencsak problémás és az Unió részéről komoly átdolgozásra szorul, ha hatékonyan a környezetpolitikája részévé kívánja tenni.

A korábbi tudományos eredmények ismeretében felmerül a kérdés, hogy valóban elsőrangú ötlet lett volna-e a belső égésű motorral bíró járművek gyártásának leállítása? Dr. Hanula Barna említett interjújában kiemeli, hogy a villamosenergia a szén-dioxid kibocsátás legsúlyosabb forrása, az összes emisszió 40%-át teszi ki.⁶⁰ Azzal, ha az elektromos autók térnyerése megvalósul, a szén-dioxid kibocsátás mértéke továbbra is növekvő tendenciát fog mutatni. A szakember szerint az elektromos árammal működő járművek helyett célszerűbb lenne alternatív technológiák fejlesztését támogatni.

Egyértelműen látszik, hogy az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentésére az elektromos autók használatának kizárólagossá tétele nemhogy nem lenne megfelelő válaszlépés, hanem adott esetben fokozná a fennálló probléma súlyosságát. Emellett – ahogy az a német és olasz álláspontokból is kitűnik – teljes mértékben nélkülözné a járműipar működésének realitásait és komoly gazdasági nehézségekkel járna. Ahhoz, hogy a belső égésű motorok háttérbeszorításának a környezetünk egészségére nézve valódi haszna legyen, a tagállamok teljes elektromos áramellátását kellene alapjaiban megreformálni. Ez sem jelentene biztos és teljeskörű károsanyag-kibocsátásmentességet, hiszen még a megújuló energiaforrásokhoz is társul valamilyen kisebb mértékű emisszió. Alapvetően az a felfogás látszik tévesnek, hogy az Európai Unió kizárólag az újabb belső égésű motorral rendelkező járművek gyártásának leállítására alapozná a környezetpolitikai célok megvalósulását, ahelyett, hogy emellett alternatív, sok esetben hatékonyabb technológiák fejlesztését is támogatná. Mindezek után tegyük fel magunknak a kérdést: Ha egy problémára létezik több lehetséges megoldás is, akkor miért részesítsük előnyben csakis az egyik alkalmazását az összes többivel szemben?

3.2. Energiaügy az Unióban – kiszolgáltatottság vagy megújulás?

Az elektromos autók témakörében már felmerült az energiaellátás kihívásokkal teli terrénuma. Napjainkban különösen felértékelődik ez a terület, tekintve a gáz- és áramellátásban

⁵⁸ ROZOVICSNÉ FEHÉR Krisztina: Gazdaságos és környezetbarát üzemeltetés lehetőségei a repülésben. *Műszaki Katonai Közlöny*, 2016/2. szám, 153. o.

⁵⁹ ROZOVICSNÉ FEHÉR Krisztina: *i. m.* 157. o.

⁶⁰ <https://forbes.hu/interju/elektromos-auto-hanula-barna-interju/> (2023. 03. 01.)

érzékkelhető nehézségeket, az áremelkedés okozta megszorításokat. Az importfüggőség mellett természetesen a fosszilis energia károsanyag-kibocsátása is állandó gondokat szül. Az egyre növekvő energiafogyasztással, a termelés is fokozódik és ezzel magas szén-dioxid emisszió is jár. Ezen az okokból szükséges figyelmet szentelni az energiatermelés okozta globális kihívásoknak és az azokra adott megoldásoknak.

Általánosságban elmondható, hogy az energiatermelés módja az Európai Unió tagállamaiban rendkívül differenciált, függ az adott régió fejlettségétől, földrajzi adottságaitól. Az integráció egészére vonatkozó statisztika alapján, 2018-ban az elsődleges energia előállítási mód 29%-át atomenergia, 28%-át megújuló energia, 18%-át szén, 14%-át földgáz és 10%-át olaj tette ki.⁶¹ A megújuló energia és a nukleáris energia tiszta, üvegházhatásúgáz-kibocsátással nem járó termelési módszerek. A megújuló energia a Napból, biológiai vagy geofizikai forrásokból származik, olyan erőforrásokat tartalmaz, mint a vízenergia, a napenergia, a szélenergia vagy a biomassza.⁶² Bár a megújuló energiaforrások fontosságát mindenki elismeri, lehetetlennek tűnő célkitűzés, hogy az Európai Unió csakis saját energiatermeléséből biztosítsa a karbonsemleges ellátást, mert a fosszilis tüzelőanyagok teljes kizárásához más államok területén való termelésre vagy atomenergiára kellene váltani.⁶³ Ennek ellenére számításba kell venni a megújuló energiaforrások alkalmazásának lehetséges módszereit, hiszen az Európai Unió ambiciózus környezetpolitikájában nagy szerepet játszanak.

Az Európai Bizottság 2015-ben adta ki az európai energiaunióra vonatkozó programját. A stratégia legfőbb célkitűzései az energiabiztonság garantálása, az energiahatékonyság javítása és az energiaiimporttól való függés csökkentése, a gazdaság dekarbonizációja és az új technológiákkal kapcsolatos kutatások támogatása.⁶⁴ A más államoktól való energiafüggőséget a kőolaj-használat mérséklésével, a nukleáris energia szigorúbb ellenőrzésével, valamint a belső energiatermelés fokozásával kívánják biztosítani.⁶⁵ Az energiaunió stratégiájának köszönhetően számos uniós jogi norma került azóta elfogadásra, többek között az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/941 rendelete a villamosenergia-ágazati kockázatokra való felkészülésről és a 2005/89/EK irányelv hatályon kívül

⁶¹ BOZSIK Norbert—MAGDA Róbert: A megújuló energiák szerepe az Európai Unió új tagállamaiban. *Logisztikai trendek és legjobb gyakorlatok*, 2020/1. szám, 71. o.

⁶² FERENCZ Zoltán József: A megújuló energia iránti igények különbözőségei a közép- és kelet-európai országokban, a klímaváltozás tükrében. In: BECSEY Zsolt László (szerk.): *Tanulmánykötet a nemzetközi kapcsolatok témaköréből*. Patrocinium Kiadó, Budapest 2020. 109. o.

⁶³ GARBAI László—HÓDOS Rita—KOVÁCS Zoltán: Fenntartható energia, mellébeszélés nélkül – az európai Energia Unió terve. *Fizikai Szemle*, 2019/7-8. szám, 239. o.

⁶⁴ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/68/energiapolitika-altalanos-elvek> (2023. 03. 05.)

⁶⁵ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, a Régiók Bizottságának és az Európai Beruházási Banknak - A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája COM(2015) 80 final (2015. február 25.) 5. o.

helyezéséről vagy az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/2001 irányelve a megújuló energiaforrásokból előállított energia használatának előmozdításáról. A 2018/2001 irányelv lényege a megújuló energiaforrásokra szánt pénzügyi támogatás létrehozása, közös célkitűzések megállapítása és az együttműködés megalapozása. A 2030-ra elérendő uniós célok között az irányelvben is megfogalmazásra kerül, hogy a bruttó energiafogyasztás legalább 32%-át – az „Irány az 55%!” alapján 40%-át – megújuló energiának kell képeznie. Ezek a jogszabályok az Európai Bizottság 2016 novemberében közzétett „Tiszta energia minden európainak” csomag részei voltak, mely összesen nyolc jogalkotási javaslatot tartalmazott. Az említettek mellett helyet kapott még az energiaunió irányításáról szóló terv, a villamosenergia-piacra vonatkozó további normák, és az energiahatékonyság különösen az épületek energiahatékonyságának témaköre is.⁶⁶ Fontos lépés volt az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/942 rendelete az Energiaszabályozók Európai Unió Együttműködési Ügynökségének létrehozásáról, mivel ezzel megalapításra került a területhez szükséges szabályozó hatóság is. Az Ügynökség elsődleges feladata a nemzeti együttműködés elősegítése a villamosenergia- és gázipar szabályozó hatóságok között. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1999 rendelete az energiaunió és az éghajlat-politika irányításáról jelentősége abban áll, hogy előírja, hogy az Európai Unió tagállamainak tíz évre szóló nemzeti energia- és klímatervekben kell meghatározniuk milyen intézkedéseket kívánnak tenni az energiaunió kialakulásának elősegítése érdekében.⁶⁷ Az Európai Bizottság által 2021-ben közzétett „Irány az 55%!” intézkedéscsomag keretében az eddig megalkotott jogszabályokat felülvizsgálták és aktualizálták az új nagyvolumenű célkitűzésnek megfelelően.

Bár a jogi háttér kidolgozása és a hangzatos célok előremutatóak, az igazi változásnak elsődlegesen nemzeti, tagállami szinten kell megtörténnie.⁶⁸ Ez viszont messze nem jelenti azt, hogy az Európai Uniónak nem kellene megoldást javasolnia és ösztönöznie a tagállamokat a cselekvésre, tekintve, hogy az energiaügy az EUMSZ 4. cikke alapján megosztott hatáskörnek minősül. A megújuló energiaforrások hátránya, hogy többségüknek – például a napelemeknek – nagy a területi igényük, amely a legtöbb államban nehezen megoldható helyzetet szül. Ezzel a kihívással küzd az Európai Unió is, ugyanis ahhoz, hogy minimális mértékű megújuló energiatermelés elérhető legyen, az integráció területének nagyjából 5%-át kellene beépíteni napelem parkokkal.⁶⁹ A biomassa bár szintén kifejezetten

⁶⁶ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/68/energiapolitika-altalanos-elvek> (2023. 03. 05.)

⁶⁷ <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/energy-union/> (2023. 03. 05.)

⁶⁸ GARBAI—HÓDOS—KOVÁCS: *i. m.* 242. o.

⁶⁹ GARBAI—HÓDOS—KOVÁCS: *i. m.* 239. o.

domináns megújuló energia, hiszen kiválóan tudja helyettesíteni a fosszilis tüzelőanyagokat, hasonló helyhiánnyal összefüggő problémák léphetnek fel vele kapcsolatban.⁷⁰ Magyarországon belül továbbá jelentős potenciál rejlik a geotermikus energiában is, melynek megvalósítása azonban sok esetben nehéz lehet a változó mélységbe történő fúrás miatt.⁷¹ Hiába elemeznénk egyesével az összes megújuló energiaforrást, nem találnánk teljesen tökéletes megoldást, hiszen az időjárásnak való kiszolgáltatottság vagy a túlzott területigény állandó akadályt fog jelenteni. Mindazonáltal a megújuló energia használata nagymértékben csökkentheti a szén-dioxid kibocsátás mértékét és éppen ezért, ha sokak véleménye szerint nem is tehető kizárólagos energiaforrássá, fosszilis tüzelőanyagok részben való helyettesítésére mindenképpen alkalmas.

3.3. A földekről az asztalra – környezettudatosság az agrárpolitika és az élelmiszerbiztonság összefüggéseiben

A földművelés és az állattenyésztés az emberiség fennállásának kezdete óta kiemelt jelentőséggel bír a létfenntartáshoz szükséges feltételek megteremtésében. A mezőgazdaság ma már nemcsak az alapvető létszükségleteink kielégítésével kapcsolatban figyelemre méltó téma, hanem lényeges aspektusai között megemlíthető az élelmiszerbiztonság, – annak elsősorban fogyasztóvédelmi perspektívája – vagy a napjainkban növekvő fontosságú környezet- és éghajlatvédelmi kérdéskörök. Miért is fontos az agrár-szféra környezeti szempontból? A mezőgazdaság alapvetően súlyos környezetkárosító hatással bír, annak ellenére, hogy külső szemlélőként zöldellő termőföldek és békésen legelésző állatok tárulnak a szemünk elé. A különböző növényvédőszeres és a műtrágya nagy mennyiségű alkalmazása szennyezik a talajt és a vizeket, bekerülhetnek az általunk fogyasztott élelmiszerekbe.⁷² Az ilyen jellegű ipari eljárások veszélyeztetik a természetes környezet és az emberi egészséget is. Ki nem hallott például arról, hogy a szarvasmarhák által az emésztésük során kibocsátott metángáz fokozza az üvegházhatást? Emellett az éghajlatváltozás is befolyással bír a mezőgazdasági termelésre, hiszen a biológiai sokféleségre gyakorolt hatása élelmiszerbiztonsági kockázatokkal jár. Az élelmiszerbiztonság ezzel azért szorosan összefüggő probléma, mivel a bolygó lakosságának növekedésével az élelmiszerigény is

⁷⁰ BOZSIK—MAGDA: i. m. 71. o.

⁷¹ Magyarországon az Európai Unió támogatott ezzel kapcsolatos beruházást Szegeden. Erről bővebben: <https://hu.euronews.com/2022/07/11/a-kontinentalis-europa-legnagyobb-geotermikus-tavfutorendszer-e-pul-szegeden> (2023. 04. 07.)

⁷² MARSELEK Sándor: Környezeti állapot, mezőgazdaság, fenntartható fejlődés. *Gazdálkodás*, 2006/15. szám, 14. o.

emelkedik, ám a biokapacitás korlátozott.⁷³ Az élelmiszerbiztonságot veszélyeztetik a kimerülő erőforrások, és további nehézségeket jelent a fosszilis energiahordozók magas aránya, a hulladékgazdálkodás és az erdőirtás.⁷⁴ A következőkben arra vállalkozom, hogy bemutassam az Európai Unió agrárpolitikájának alapjait, miközben megvizsgálom, hogy az mennyire támogatja a nagyszabású környezetpolitikai terveket.

A téma koránt sem ismeretlen az Európai Unió számára. Az EUMSZ 6. cikkében az Unió és a tagállamok között megosztott hatáskörként szerepel a mezőgazdaság és halászat, a tengeri biológiai erőforrások kivételével. A Szerződés II. címe tartalmazza a területre vonatkozó alapvető szabályokat, melynek jelentősége abban keresendő, hogy a belső piac kiterjed a mezőgazdaság és a halászat mellett a mezőgazdasági termékek forgalmazására. Érthető tehát, hogy a gazdasági integrációban ez a témakör a benne rejlő tekintélyes gazdasági potenciál folytán közel sem elhanyagolható kérdés, különösen arra figyelemmel, hogy több tagállamnak komoly érdekeltsége fűződik a szektorhoz. A Közösség az EUMSZ 39. cikkében a kialakított közös agrárpolitika (továbbiakban: KAP) célkitűzéseit határozza meg, melyek között szerepel a termelés észszerű fejlesztése, a termelési tényezők legjobb hasznosítása, a piacok stabilizálása, a mezőgazdasági dolgozók életszínvonalának biztosítása, az ellátás hozzáférhetőségének és elfogadható árának biztosítása. Az EUMSZ a további rendelkezéseiben szintén inkább a gazdasági szempontból lényeges elemekre tér ki például a versenyszabályokra, míg a környezetpolitikai vetületek külön nem kerülnek kihangsúlyozásra. A Szerződésből látható, hogy a KAP széleskörben egységesíti a tagállamok tevékenységét, a termelés folyamatától, az élelmiszerek minőségén át az azokkal történő kereskedelemig.⁷⁵ A gyakorlatban az integráció támogatja a környezeti szempontból fenntarthatóbb gazdálkodást, melynek során a gazdák óvják a természetet és a biológiai sokféleséget illetve célként kell kitűzniük az erőforrások felelős felhasználását is.⁷⁶ Különös figyelmet kapott a zöldebb mezőgazdaság, amikor 2018-ban az Ursula von der Leyen által vezetett Európai Bizottság közzétette a korábban már említett Európai Zöld Megállapodást. A Megállapodás tartalmaz az új agrárpolitikára vonatkozó elképzeléseket is, mely programtervet összességében az „a greener and fairer CAP” elnevezéssel illetett.⁷⁷ A „zöldebb” mezőgazdaság alatt elsősorban annak a 2030-as célkitűzésekhez való igazítását kell érteni, vagyis a gazdáknak meg kell

⁷³ BAUERNÉ GÁTHY Andrea: Az EU klíma- és környezetvédelmi céljaiból adódó kihívások és ezek hatásai a magyar agrárgazdaságra – Európai Zöld Megállapodás. *Gazdálkodás*, 2022/3. szám, 284. o.

⁷⁴ BAUERNÉ GÁTHY: i. m. 284. o.

⁷⁵ https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/agriculture_hu (2023. 04. 01.)

⁷⁶ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_hu#thebenefitsofthecap (2023. 04. 02.)

⁷⁷ https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-02/factsheet-newcap-environment-fairness_en_0.pdf 1. o. (2023. 04. 02.)

felelniük „A 2030-ig tartó időszakra szóló uniós biodiverzitási stratégiának” és az ún. „A termelőtől a fogyasztóig stratégiának”.⁷⁸ Az említett tervben a Bizottság megfogalmaz olyan törekvéseket is, hogy a KAP-ból származó támogatásokat a jövőben a gazdálkodóknak nagyobb mértékben kell a környezettudatosságra fordítaniuk. A tagállamoknak ún. KAP stratégiai terveket kell kidolgozniuk, mely során figyelemmel kell lenniük az Unió környezetpolitikájának kulcsfontosságú faktoraire. A program szerint a Bizottság emellett hiánypótló jelleggel kíván a környezetvédelmi szempontoknak is megfelelni azzal, hogy például a lápok és tőzeglápok megóvásának jogi kereteit kialakítaná.

A Zöld Megállapodás új agrárpolitikáját az Európai Unió alapvetően három rendelettel valósította meg, melyek mind 2023 januárjától alkalmazandók. Ezek a számozásukban egymás után következő (EU) 2021/2115 rendelet, az (EU) 2021/2116 rendelet, valamint az (EU) 2021/2117 rendelet. Elsősorban az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/2115 rendelete a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez (KAP stratégiai terv) nyújtott, az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által finanszírozott támogatásra vonatkozó szabályok megállapításáról tartalmaz környezeti rendelkezéseket. A jogszabály 5. cikkében az általános célkitűzések között is szerepel, hogy az új agrárpolitikának hozzá kell járulnia a 2030-ig tartó fenntartható intézkedések végrehajtásához, illetve a Párizsi Megállapodásban vállalt kötelezettségek megvalósításához. A rendelet támogatja a fenntarthatóságot elősegítő beruházásokat és tagállami kötelezettséggként írja elő a földek jó állapotának megőrzését. A 31. cikk alapján a KAP stratégiai terv kidolgozásában fontos szerepet játszik az olyan mezőgazdasági termelők támogatása, akik az éghajlat- és környezetvédelem szempontjából előnyös gyakorlatokat alkalmaznak. Ehhez tartoznak bizonyos meghatározott cselekvési területek, mint az éghajlatváltozás mértékének csökkentése, az ahhoz való alkalmazkodás, a vízminőség vagy a biodiverzitás védelme, illetve a növényvédő szerek kevesebb használata.⁷⁹

Az Európai Unióban a közös agrárpolitika az egyike a legelső szakpolitikai területeknek. A mezőgazdaság gazdasági szempontból kimondhatatlan jelentőséggel bíró szféra, melynek szabályozása alapvetően azért nem egyszerű, mert a tagállami érdekek hálója állandó

⁷⁸ https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-02/factsheet-newcap-environment-fairness_en_0.pdf 3. o. (2023. 04. 02.)

⁷⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/2115 rendelete (2021. december 2.) a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez (KAP stratégiai terv) nyújtott, az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által finanszírozott támogatásra vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint az 1305/2013/EU és az 1307/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről, 27. o.

kompromisszum-készséget igényel. Figyelemmel kell lenni az államok eltérő földrajzi adottságaira, illetve arra, hogy az agrárium melyik részén végeznek kiemelt tevékenységet. Ahogy látható a KAP irányai 2018 óta vettek fordulatot, azóta játszanak szerepet benne környezeti és éghajlati aspektusok. Bár az általános célkitűzések szintjén történő megjelenés már a korábbiakhoz képest nagy eredmény, a bevezetett reformok egyelőre nem voltak képesek enyhíteni a mezőgazdaság által okozott káros hatásokat.⁸⁰ A Zöld Megállapodás következtében módosított jogi háttér csupán pár hónapja lépett hatályba, így még hatásairól korai véleményt formálni, alapvetően úgy tűnik, hogy az agrárpolitikában nehéz lesz érdemi változásokat produkálni. Gondoljunk csak bele, az összeütköző anyagi érdekek miatt a profitáló tagállamok nem fognak lemondani a várható nyereségükről és gyengíteni gazdasági erejüket azért, hogy komoly éghajlat- és környezetvédelmi intézkedések érvényesülhessenek. A KAP túlpolitizált területével szemben a lényegesen kisebb támogatást élvező környezetpolitika sosem lesz képes felvenni a versenyt. Sajnos napjainkban a tagállamok nem hajlandóak feladni pénzügyi érdekeiket, annak ellenére sem, hogy a környezeti kihívások szorítása állandóan érezhető. Az egyetlen út az összefogás, amire az európai integráció egyelőre mindannyiunk legnagyobb sajnálatára nem képes.

3.4. Alternatív és bio – éghajlatvédelem az étkezéssel?

A környezeti és éghajlati problémákkal szoros összefüggésben álló globális kihívások, megoldásra váró kérdések közül, kihagyhatatlannak tartom az alternatív étrendek és a bioélelmiszerek körét. Az elmúlt évtizedekben Európában is – ahol ez kulturális szempontból korábban nem volt jellemző – igazi trenddé váltak a vegetáriánus, a vegán és az ezekhez hasonló az állati eredetű élelmiszereket redukáló vagy teljesen kizáró étkezési szokások. Amellett, hogy sokan lelkiismereti okokból választják a táplálkozás ezen módjait, a környezettudatos életmód, a fenntartható fogyasztás lehetősége is motiválja az ilyen tendenciák kialakulását. Bár az Európai Unióban nem készült hivatalos statisztika az étkezési szokások ilyen jellegű változásáról, a jelenséget a mindennapokban is könnyen érzékelhetjük a növényi alapú menüt kínáló éttermek számának gyarapodásán, a „vegán” felirat egyre gyakoribb megjelenésével a vásárolt élelmiszereken, szépségipari cikkeken vagy akár a közösségi média véleményvezéreinek hirdetésein, személyes preferenciáin keresztül is. Az állati eredetű élelmiszereket korlátozó vagy kizáró és húsmentes étrendeknek többféle elnevezése és formája van, melyek közül a legelterjedtebbeket kívánom csupán rövid

⁸⁰ KENGYEL Ákos: Környezeti és költségvetési szempontok szorításában. *Közgazdasági Szemle*, 2022/6. szám, 724. o.

magyarázat erejéig bemutatni. A kiindulási pont az étkezési szokások területén a „mindenevő” státusz, a korlátozások nélküli fogyasztás, mely általánosságban jellemző a nyugati társadalmakra.⁸¹ A mindenevők után következő csoportok a hús-redukáló és az ún. flexitariánus étrendet követők, akik a vegetáriánusokhoz és vegánokhoz képest kevésbé korlátozott fogyasztási szokásokkal bírnak.⁸² Ahogy az elnevezése is mutatja, a húsfogyasztást csökkentők vagy redukionisták olyan személyek, akik szándékosan kevesebb húst esznek. A flexitariánus étrendet követők ezzel szemben a növényi alapú élelmiszerek fogyasztását is növelik, általában kevés húst tartalmazó vagy húsmentes ételek dominálnak a táplálkozási szokásaikban.⁸³ A flexitariánusok tipikusan a környezettudatosság fényében változtatják meg szükségleteiket, emiatt az állati eredetű termékek és a klímaváltozás elleni harc fontos szereplői.⁸⁴ A megnevezésében legismertebb csoportok a vegetáriánusok, illetve a vegán étrendet követők. Míg a vegetáriánus általában véve nem fogyaszt húst és halat, addig a vegán étkezés annyival különbözik, hogy az sem húst sem más állati eredetű élelmiszert nem tartalmaz.⁸⁵ Hangsúlyozni szeretném, hogy ezeken a nagy területeken belül számos kisebb réteg található (pl. a vegetáriánus étrend különböző árnyalatai), ám jelen dolgozathoz ezek a nagyvívű általánosítások a fogalmi tisztázáshoz bőven elegendők.

Miért is van jelentősége annak, hogy bizonyos személyek a húst és a más állati eredetű termékek mennyiségét korlátozzák vagy kizárják a mindennapi étkezési szokásaikból? Az egész jelenség szorosan kapcsolódik a fenntartható fogyasztás fogalmához, mely olyan táplálkozási forma, ami alacsony környezeti hatásokkal bír és hozzájárul az élelmiszerbiztonsághoz, valamint a mostani és a jövő generációi egészségének védelméhez.⁸⁶ A fenntartható fogyasztást elsősorban a növényi alapú étrenddel azonosítják, azonban minden olyan törekvés, ami az állati eredetű élelmiszerfogyasztás redukálására irányul, már a fenntarthatóságot szolgálja. Ennek a perspektívának továbbá része az adott élelmiszercikk előállításnak környezetbaráttá tétele is.

Az Európai Unió politikája a fenntartható fogyasztás támogatásának területén igencsak vegyes képet mutat. 2020-ban az Európai Bizottság kiadta A „termelőtől a fogyasztóig”

⁸¹ BÁNÁTI Diána: Flexitariánus étrend – a fenntartható táplálkozás? *Élelmiszervizsgálati közlemények*, 2022. 68. évfolyam. 3. szám. 4060. o. (2022a)

⁸² BÁNÁTI: i. m. 2022a. 4060. o.

⁸³ Uo.

⁸⁴ BÁNÁTI Diána—GYIMES Ernő: A növényi alapú hús helyettesítő élelmiszerek szakmailag elfogadható megnevezése. *Élelmiszervizsgálati közlemények*, 2022. 68/4. szám, 4264. o. (2022b)

⁸⁵ BARNA Fédra Kinga—SZAKÁLY Zoltán—T. NAGY-PETŐ Dorka—BAUERNÉ GÁTHY Andrea: Fenntartható élelmiszer-fogyasztás. *Gazdálkodás*, 2020/3. szám, 191. o.

⁸⁶ KALMPOURTZIDOU, Aliki—BIASINI, Beatrice—ROSI, Alice—DONATI, Michele — SCAZZINA, Francesca: Changes in terms of risks/benefits of shifting diets towards healthier and more sustainable dietary models. *EFSA Journal*, 2022. 20. szám, 4. o.

stratégia című közleményét, melyben a fenntartható élelmiszerrendszer kialakítását tűzi ki célul. A program lényege a termelők, vállalkozók és az egyéb szereplők támogatása a zöldebb élelmiszer előállításra való áttérésre.⁸⁷ A közlemény megfogalmaz számos élelmiszerbiztonsági célt is a környezettudatosság jegyében, mint az élelmiszer-pazarlás csökkentése, az állatjólét javítása, a mindenki számára elegendő és megfizethető élelmiszer-mennyiség biztosítása, illetve az egészséges életmód és a fenntartható fogyasztás ösztönzése. A témához kapcsolódik még az Európai Unió ökológiai termelést ösztönző rendszere is. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/848 rendelete alapján a biogazdálkodás során be kell tartani számos környezetvédelmi, egészségügyi és állatjóléti normát, valamint lényeges, hogy az állatklónozás, a géntechnológiával módosított szervezetek vagy az azok felhasználásával előállított termékek összeegyeztethetetlenek az ökológiai termelés fogalmával. A rendelet hatálya kiterjed az élő vagy feldolgozatlan és a feldolgozott termékekre, valamint a takarmányra. A biogazdálkodás általános elvei közé tartozik a talaj, a víz és a levegő állapotának, illetve a növények és állatok egészségének megőrzése, a természeti örökség védelme.⁸⁸ Fontos továbbá az energia és a természeti források felelősségteljes használata, a kiváló minőségű élelmiszerek előállítása, melyeknél azonban figyelemmel kell lenni a környezetre, a növényekre, az emberek és állatok egészségére nem ártalmas eljárások alkalmazására.⁸⁹ Az általános elvekben megjelölésre kerül továbbá, hogy az állatok jólétének biztosítása, a fajspecifikus igények szem előtt tartása is a rendelet céljai közé tartozik. Az ökológiai termelésre vonatkozó rendelet előírja a vetésforgó alkalmazását a mezőgazdasági termelés során, a kémiai növényvédőszeres kizárását, a szabadtartásos állattenvelést és a biotakarmányozást, illetve az ökológiai elvárásokhoz igazodó állattenyésztési gyakorlatot.⁹⁰ Ki kell emelni azonban, hogy a rendelkezésre álló 2018-as adatok alapján a biogazdálkodás területén az Európai Unió nagymértékben el van maradva. 2018-ban az integráció összes használatban lévő mezőgazdasági területe közül csupán 7,5% működött az ökológiai termelés szabályainak megfelelően.⁹¹ Ha figyelembe vesszük, hogy

⁸⁷ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának - A „termelőtől a fogyasztóig” stratégia COM(2020) 381 final (2020. május 20.) 2. o.

⁸⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/848 rendelete az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről (2018. május 30.) 2. cikk (1) bekezdés

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20180404STO00909/okologiai-termek-az-eu-ban-a-fobb-adatok-es-az-uj-szabalyok-infografika> (2023. 03. 10.)

⁹¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20180404STO00909/okologiai-termek-az-eu-ban-a-fobb-adatok-es-az-uj-szabalyok-infografika> (2023. 03. 10.)

ennek a 7,5%-nak a felét 4 tagállam teszi ki, elkeserítő következtetésekre juthatunk.⁹² Hangsúlyoznám azt is, hogy a vásárló számára kifejezetten félrevezető lehet az Európai Unió ökológiai címkéje és az uniós ökocímke kettőssége. Az előbbi az élelmiszereken található és az ökológiai termeléshez kapcsolódik, míg az ún. uniós ökocímke például háztartási gépeken, vegyszereken jelenik meg. Alapvetően a két jelölés céljában hasonlít, mégis a teljesítendő követelmények már csak a termékek jellegéből fakadóan is eltérőek, így megtévesztők lehetnek. Mindent összevetve, bár a fogyasztói igény egyre növekszik a bioélelmiszerek tekintetében, a mezőgazdaságban tevékenykedők körében mégsem népszerű az átállás gondolata. Nyilvánvalóan ennek az első számú oka a szigorú előírások betartásának nehézsége, adott esetben költséges volta. Mivel az előállítás rendszerének átalakítása bizonyára nagy tökélet igényel, célszerű lenne nemcsak a szabályozással való ösztönzés, hanem a pénzügyi támogatás nyújtása is.

A biogazdálkodás és a biotermékek szoros összefüggésben állnak a fenntartható fogyasztás jelenségével is. A korábban bemutatott vegán, vegetáriánus és flexitariánus étrendek akár a környezettudatosság - akár más etikai, érzelmi alapú motivációs tényező miatt követik -magas szinten képesek hozzájárulni a fenntartható fogyasztáshoz. Annak ellenére, hogy a növényi alapú élelmiszerekben gazdag és az állati eredetű termékek fogyasztásának csökkentésével járó táplálkozási módok egyértelműen kíméletesebb hatást fejtenek ki a környezetünkre, az Európai Unió nem fektet a támogatásukra hangsúlyt. 2018-ban indult egy vegetáriánus és vegán élelmiszer-jelölési rendszer bevezetését célzó polgári kezdeményezés, ám sajnos az aláírás-gyűjtés sikertelennek bizonyult.⁹³ A szisztéma segíthette volna a fogyasztók tájékozódását, az alternatív étrendek választásának ösztönzését, a fogyasztói tudatosságot. Az is elmondható, hogy egyetlen uniós jogi norma sem tér ki a vegetáriánus vagy a vegán étrend definíciójára, vagy a javasolt élelmiszerek listájára.⁹⁴

A fentiek alapján kitűnően megmutatkozik, hogy az élelmiszerbiztonság ezer szálon kötődik az éghajlatváltozás és a környezetvédelem kérdésköréhez. A társadalmi fenntarthatóság fogalma ezen a területen erősen megmutatkozhatna, hiszen az magának a társadalomnak a környezettudatosság, környezetetikusság, az egészséges környezeti feltételek megteremtésére való irányultságát, törekvését jelenti.⁹⁵ A fenntartható fogyasztás és a biogazdálkodás egyértelműen erős eszközévé válhatna a környezeti kihívásokkal szembeni harcnak, ám az Európai Unió aktuális politikájával ez nem érvényesíthető. Kifejezetten nagy mulasztás ez

⁹² A 4 tagállam: 16,5% Spanyolország, 15,1% Franciaország, 14,6% Olaszország, 9,1% Németország

⁹³ https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2018/000007_hu (2023. 03. 10.)

⁹⁴ BÁNÁTI: i. m. 2022a. 4066. o.

⁹⁵ GOMBOS—SZIEBIG: i. m. 21. o.

annak fényében, hogy az EUMSZ 4. cikke a mezőgazdaságot és halászatot az Unió megosztott hatásköréként határozza meg, míg a 6. cikk szerint az integráció rendelkezik a tagállamok intézkedéseit támogató, összehangoló vagy kiegészítő hatáskörrel többek között az emberi egészség védelme és javítása terén. Érdekes mozzanat, hogy az előbbiekkal ellentétben a rovarok élelmiszerként való hasznosítását – mely érthető okokból komoly indulatokat váltott ki a közvéleményben – az Európai Unió nemcsak felismerte, de engedélyezte és mindezt éghajlat- és környezetvédelmi belátásokkal magyarázta.⁹⁶ Amíg az ökológiai termelés jelentőségére a közösség rádöbben, addig a környezetbarát opciót jelentő alternatív étrendek esetében – elsősorban a közfelháborodástól való félelem miatt- teljesen elhanyagolja a szabályozás megalkotását. A vegán és a vegetáriánus fogyasztók életének megkönnyítése és életmódjuk népszerűsítése nem igényelne radikális eszközöket, már egy keretszabályozás vagy egy élelmiszer-jelölési rendszer létrehozása is nagy lépést jelentene. A fogalomhasználat és a dogmatika kidolgozásához a tudományos háttér adott, a megfelelő szakemberek bevonásával a jogalkotás sikerességének a területen csakis a politikai viták jelentenének akadályt, mely kompromisszumok keresésével szintén leküzdhető lenne.

⁹⁶ <https://ec.europa.eu/newsroom/sante/items/712990/en> (2023. 04. 02.)

4. Összegzés

A bevezetőben felvetett kérdésekre sokrétű válasz adható. Az Európai Unió törődik a környezetünk egészségével, a klímaváltozással és hatásaival. Céljának tartja a sürgős intézkedések meghozatalát és azok tekintetében a kollektív nemzetközi összefogás ösztönzését. Az Unió szakpolitikái között az 1990-es évek óta szerepel a környezetpolitika, mint a tagállamokkal megosztott hatáskör. Az idő előrehaladtával a környezetvédelem és az éghajlatváltozás egyre több figyelmet kapott, hiszen hatásai napról napra erősebben érezhetők. A terület jelentőségét felismerve a Közösség is komoly célkitűzéseket fogalmazott meg annak érdekében, hogy a kihívásokra mielőbb megoldást találjon.

Az Európai Unió környezetpolitikájának középpontjában a kezdetektől fogva az éghajlatváltozás kérdése áll. A globális problémát az Unió több oldalról is vizsgálja és az elmúlt közel tíz évben stabil és részletes keretszabályozást alakított ki. Becslések szerint ma már a környezetvédelem és éghajlatpolitika az uniós joganyag 12-14 %-át teszi ki, a témák jelentősége a kötelezettségszegési eljárások megnövekedett számából is látszik.⁹⁷ Az Unió a felépített háttérrel képes a jog természetéhez mérten rugalmasan alakítani és az újabb célkitűzésekhez megfelelően igazítani. Ez kiválóan látszik a 2030-ig szóló éghajlatpolitikai programterv többszöri módosításából melyet először a Párizsi Megállapodás, majd az integráció belső céljainak szigorítása eredményezett. A nagyvolumenű intézkedéscsomagokat számos kiegészítő jellegű szabály veszi körül, melyek az adott célokat egy-egy szakpolitikára konkretizálva fejtik ki vagy esetleg valamilyen ellenőrző szerv felállításáról rendelkeznek. A klímaváltozáshoz kapcsolódó szemléletmód is alapvetően változott meg a 2010-es évek óta. Míg korábban csakis a globális felmelegedés megállítása és mérséklése szerepelt a főbb célok között, addig a 2021-ben közzétett EU Adaptation Strategy már a klímaváltozás hatásaival való alkalmazkodást helyezi első helyre. Az Unió álláspontjának átalakulását az arra való rádöbbenés okozta, hogy az éghajlatváltozás már nem megelőzhető, ezért az akklimatizálódás egyre lényegesebb tényezővé válik az emberiség számára. A prevenció és a következmények mérséklése természetesen továbbra is szerepel az integráció politikájában, de létfontosságú annak mérlegelése, hogy a klímaváltozás „megállításának” nincs realitása.

A környezetpolitikai szabályozás idealizált képe azonban a felszín kapargatása után kétségessé válik. Ahogy mélyebben áttekintünk egy szorosan éghajlati és környezeti problémák okozta mindennapi kihívást, láthatjuk, hogy az Európai Unió szabályozása és fellépése sok esetben nem hatékony, nem valódi. Számos, a témakörrel összefüggő kérdésben

⁹⁷ GOMBOS—SZIEBIG: *i. m.* 32. o.

az uniós szintű összefogás lenne szükséges, különösen azért, mert a normák végrehajtását az intézmények képesek érvényesíteni, így a tagállamokban egységes és megbízható szabályozás jönne létre. Erre kitűnő példa az alternatív étrendek területe, melynek a Közösség határain belül való homogén megközelítésére társadalmi igény maximálisan van, de valószínűleg a téma érzékenysége miatt az Unió kerüli annak részletes megvitatását.

Ehhez képest nem feltétlenül jobb a helyzet az olyan kérdések kezelésében, amikre már született válaszlépés. Az elektromos autók tekintetében tervezett jogszabályok nem véletlenül váltanak ki kételyeket, legyen szó annak akár a gazdaságra gyakorolt, akár a környezeti hatásairól. Az Európai Unió alapvetően az elektromos autók népszerűségének növekedését és az ehhez társuló fogyasztói trendet próbálja meglovagolni, miközben mintha megfedkezne a vagylagos technológiai lehetőségekről. Ez az óvatlan politika nemcsak a járműipart állítaná komoly próbatétel elé, hanem a hétköznapiakban is számottevő nehézséget okozhat, hiszen például hazánkban sem lenne egyszerű az elektromos autók tömeges feltöltését megoldani elegendő mennyiségű töltőállomás hiányában.

Az energiaunió lehetőségeinek vizsgálata a korábbi két esethez képest más eredményre világít rá. Az Európai Unió tisztában van a jelenlegi energiaellátási rendszer gyengeségeivel és igyekszik megoldást nyújtani a fenntarthatóság növelése érdekében, elsősorban megújuló energiaforrások alkalmazásával. Az integráció itt cselekszik, beavatkozik a dekarbonizációs célok elérése érdekében, ám a terület megosztó volta miatt kerül szembe akadályokkal. Az Európai Unió a megújuló energiára való váltás szorgalmazásával nem követ el hibát, de annak esélye, hogy ez teljes egészében képes megoldani az energiaellátással felmerülő problémákat, csekély. Ezen a ponton kizárólag az Unió mérlegelésén múlik, hogy milyen politikai irányokat határoz meg, ugyanis akadálymentes és maradéktalanul hatékony megoldással rajta kívül álló okok miatt nem lesz képes szolgálni.

A példálózó jelleggel kiemelt témák mellett számos nem kevésbé lényeges kérdéssel kell szembenéznie a Közösségnek, e körben említhető a biodiverzitás pusztulása, a környezetszennyező iparágak fenntarthatóvá tételének kérdése, a szélsőséges időjáráshoz és természeti katasztrófákhoz való alkalmazkodás, illetve a digitális világ környezetkímélő vagy káros volta. Ezek a kihívások egytől egyig szorosan kapcsolódnak a klímaváltozás és a környezetvédelem kérdéseéhez és a legtöbb esetben észrevétlenül hálózák be a mindennapjainkat. A megfelelő reakció hiányában a kihívások egyre terheesebbé és nehezebben kezelhetővé válnak, amik rövid időn belül alapjaiban fordíthatják fel megszokott életünket. Éppen ezért szükséges az azonnali, átgondolt, tudományos ismeretekre alapozott beavatkozás. Magyarország 2024-ben esedékes soros elnöksége kapcsán is középpontba

kerülhet(ne) a környezetpolitika területe. Elképzelhető, hogy az elkövetkezendő elnökségi trió tagjaként hazánk is domináns szerepet fog játszani a válaszlépések meghozatalában. A jövőt illetően persze semmi sem bizonyos, de ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne okunk a bizakodásra.

Az Európai Unió a világban hatalmas befolyással bír, hiszen a tagállamok közössége egységes fellépést eszközöl a globális kihívásokkal szemben. Az integráció erőssége ebben rejlik: a megbízhatóságban, a kölcsönös támogatásban és segítségnyújtásban, a tagállamok egymás irányába mutatott toleranciájában. A Közösség erejében rejlő előnyöket különösen az olyan nagy horderejű problémákkal szemben kell kiaknázni, mint az éghajlatváltozás és a környezetvédelem. Az Európai Unió politikáján ezeken a területeken van mit javítani, de ahogy az integráció fennállása óta mindig, úgy most is képesek lehetünk a kihívásokra helyes válaszokat adni.

Felhasznált irodalom

- BÁNÁTI Diána: Flexitariánus étrend – a fenntartható táplálkozás? *Élelmiszervizsgálati közlemények*, 2022/3. szám, 4058-4074. o.
- BÁNÁTI Diána—GYIMES Ernő: A növényi alapú hús helyettesítő élelmiszerek szakmailag elfogadható megnevezése. *Élelmiszervizsgálati közlemények*, 2022/4. szám, 4263-4271. o.
- BARNA Fédra Kinga—SZAKÁLY Zoltán—T. NAGY-PETŐ Dorka—BAUERNÉ GÁTHY Andrea: Fenntartható élelmiszer-fogyasztás. *Gazdálkodás*, 2020/3. szám, 189-201. o.
- BAUERNÉ GÁTHY Andrea: Az EU klíma- és környezetvédelmi céljaiból adódó kihívások és ezek hatásai a magyar agrárgazdaságra – Európai Zöld Megállapodás. *Gazdálkodás*, 2022/3. szám, 282-289. o.
- BOZSIK Norbert—MAGDA Róbert: A megújuló energiák szerepe az Európai Unió új tagállamaiban. *Logisztikai trendek és legjobb gyakorlatok*, 2020/1. szám, 70-76. o.
- DRÖGE, Susanne—RATTANI, Vijeta: After the Katowice climate summit: building blocks for the EU climate agenda. *Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit*, 2019/9. szám. https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2019C09_dge_rattani.pdf (2023. 03. 10.)
- European Commission: „EU transport in figures” Statistical Pocketbook, 2021.
- FERENCZ Zoltán József: A megújuló energia iránti igények különbözőségei a közép- és kelet-európai országokban, a klímaváltozás tükrében. In: BECSEY Zsolt László (szerk.): *Tanulmánykötet a nemzetközi kapcsolatok témaköréből*. Patrocinium, Budapest, 2020. 109-131. o.
- GARBAI László—HÓDOS Rita—KOVÁCS Zoltán: Fenntartható energia, mellébeszélés nélkül – az európai Energia Unió terve. *Fizikai Szemle*, 2019/7-8.szám, 237-242. o.
- GOMBOS Katalin—SZIEBIG Orsolya Johanna: *Az európai uniós környezetvédelmi szabályozás legújabb irányai*. Ludovika, Budapest, 2021.
- GYARMATI József—ZENTAY Péter: Elektromos gépjárművek szerkezeti kialakítása és összehasonlítása a hagyományos gépjárművekkel. *Hadmérnök*, 2017/2. szám, 34-50. o.

- HORVÁTH Klaudia Gabriella: Az Európai Zöld Megállapodás és a 2021–2027-es többéves pénzügyi keret kapcsolata. *Európai Tükör*, 2020/1. szám, 91-110. o.
- HORVÁTH Zsuzsanna: A környezeti integráció alapelve – gondolatok az EU 7. környezeti cselekvési programja kapcsán. *Pro Futuro*, 2013/1. szám, 31-51. o.
- HORVÁTH Zsuzsanna: *Fenntartható fejlődés*. Dóm-Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2016.
- KALMPOURTZIDOU, Alikí—BIASINI, Beatrice—ROSI, Alice—DONATI, Michele—SCAZZINA, Francesca: Changes in terms of risks/benefits of shifting diets towards healthier and more sustainable dietary models. *EFSA Journal*, 2022/20. szám, 1-8. o.
- KENGYEL Ákos: Környezeti és költségvetési szempontok szorításában. *Közgazdasági Szemle*, 2022/6. szám, 721-738. o.
- KURCSIK Nóra—MIHÁLDY Zsombor—TÓTH András József: Az Európai Zöld Megállapodás (EU Green Deal) bemutatása. *Körforgásos Gazdaság és Környezetvédelem*, 2021/4. szám, 5-27. o.
- LINGVAY József—LINGVAY Dániel: Tévhitek és valóság – az elektromos vontatás hatásai a környezetre. Valóban környezetkímélő az elektromos autó? *ENELKO*, 2018. 84-88. o.
- MARSELEK Sándor: Környezeti állapot, mezőgazdaság, fenntartható fejlődés. *Gazdálkodás*, 2006/15. szám, 12-28. o.
- NÉMETH Tamás—KOVÁCS László: Elektromos autók fogyasztói megítélése Magyarországon – elméleti megfontolások és egy kérdőíves felmérés eredményei. *International Journal of Engineering and Management Sciences*, 2022/2. szám, 1-23. o.
- PÁNOVICS Attila: A civil szervezetek szerepe a környezeti felelősség érvényesítésében. *Pro Futuro*, 2020/2. szám, 113-127. o.
- PÁNOVICS Attila: Az Európai Unió környezeti politikája – Félúton(?). *Pólusok*, 2020/1. szám, 107-125. o.
- PÁNOVICS Attila: Gondolatok a környezetjogi szabályozás korlátairól. In: CSICSEK Gábor—KISS Ibolya (szerk.): *XI. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia*. Szentágothai János Szakkollégium, Pécs, 2015. 133-145. o.

- PÁNOVICS Attila: Sustainable Development and its Principles. In: GÖMBÖS Csilla — KÁLMÁN János—KESERŰ Barna Arnold (szerk.): *Global and local issues from the aspects of law and economy*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2014. 33-49. o.
- ROSAMOND, Jeffrey—DUPONT, Claire: The European Council, the Council, and the European Green Deal. *Politics and Governance*, 2021/3. szám, 348-359. o.
- ROZOVICSNÉ FEHÉR Krisztina: Gazdaságos és környezetbarát üzemeltetés lehetőségei a repülésben. *Műszaki Katonai Közlöny*, 2016/2. szám, 152-166. o

Felhasznált jogforrások

- A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek és Tanácsnak - Az energiahatékonyságról, és annak az energiabiztonsághoz, valamint a 2030-ra vonatkozó éghajlat- és energiapolitikai kerethez való hozzájárulásáról COM(2014) 520 final (2014. július 23.)
- A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági És Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának - Az éghajlatváltozás hatásaival szemben reziliens Unió létrehozása – Az éghajlatváltozás hatásaihoz való alkalmazkodásra vonatkozó új uniós stratégia COM(2021) 82 final (2021. február 24.)
- A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, a Régiók Bizottságának és az Európai Beruházási Banknak - A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája COM(2015) 80 final (2015. február 25.)
- A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának - A „termelőtől a fogyasztóig” stratégia COM(2020) 381 final (2020. május 20.)
- Az ENSZ Éghajlat-változási Keretegyezménye keretében létrejött Párizsi Megállapodás
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/848 rendelete az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről (2018. május 30.)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/2115 rendelete (2021. december 2.) a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez (KAP

stratégiai terv) nyújtott, az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által finanszírozott támogatásra vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint az 1305/2013/EU és az 1307/2013/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről

- Az Európai Tanács Következtetései a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó éghajlat- és energiapolitikai keretről EUCO 169/14 (2014. október 23-24.)
- Az Európai Tanács Következtetései EUCO 29/19 (2019. december 12.)
- Az Európai Unió Alapjogi Chartája 37. cikk
- Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ)
- Az Európai Számvevőszék különjelentése - A fenntartható bioüzemanyagok tanúsítására szolgáló uniós rendszer, 2016. 23. o.
https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR16_18/SR_BIOFUELS_HU.pdf
- Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács Rendelet az (EU) 2019/631 rendeletnek az új személygépkocsikra és az új könnyű haszongépjárművekre vonatkozó széndioxid-kibocsátási előírásoknak az Unió fokozott éghajlatvédelmi törekvéseivel összhangban zajló megerősítése tekintetében történő módosításáról COM(2021) 556 final (2021. július 16.)
- Ítélet - Ministre de la Transition écologique és Premier ministre (Responsabilité de l'État pour la pollution de l'air) C-61/21. sz. ügy, (2022. december 22.)
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=268785&pageIndex=0&doclang=hu&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=986482>
- Főtanácsnok indítványa - Ministre de la Transition écologique és Premier ministre (Responsabilité de l'État pour la pollution de l'air) C-61/21. sz. ügy, (2022. május 5.)
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=258884&pageIndex=0&doclang=hu&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=986482>

Felhasznált internetes források

- [Climate Change: the Council reaffirms that the Paris Agreement is fit for purpose and cannot be renegotiated - Consilium \(europa.eu\) \(2023. 02. 25.\)](#)
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_hu#thebenefitsofthecap (2023. 04. 02.)

- https://climate.ec.europa.eu/eu-action/adaptation-climate-change/eu-adaptation-strategy_hu (2023. 02. 26.)
- https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/development-eu-ets-2005-2020_en (2023. 02. 26.)
- https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/revision-phase-4-2021-2030_en#documentationhttps://ec.europa.eu/eurostat/cache/egd-statistics/ (2023. 02. 26.)
- https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2018/000007_hu (2023. 03. 10.)
- https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/agriculture_hu (2023. 04. 01.)
- <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20231106IPR09026/euro-7-az-ep-tamogatja-a-kozuti-kibocsatas-csokkenteset-celzo-uj-szabalyokat> (2024. 03. 31.)
- <https://forbes.hu/interju/elektromos-auto-hanula-barna-interju/> (2023. 03. 01.)
- <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/energy-union/> (2023. 03. 05.)
- <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/> (2023. 02. 28.)
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/68/energiapolitika-altalanos-elvek> (2023. 03. 05.)
- <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20180404STO00909/okologiai-termekek-az-eu-ban-a-fobb-adatok-es-az-uj-szabalyok-infografika> (2023. 03. 10.)
- <https://www.politico.eu/article/brussels-and-berlin-strike-car-engine-combustion-zero-emissions-ban-deal/> (2023. 04. 02.)
- [Időrendi áttekintés – Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás - Consilium \(europa.eu\)](#) (2023. 02. 26.)
- The European environment — state and outlook 2020: knowledge for transition to a sustainable Europe <https://www.eea.europa.eu/soer/publications/soer-2020> (2023. 03. 14.)
- [The Katowice climate package: Making The Paris Agreement Work For All | UNFCCC](#) (2023. 02. 27.)

- <http://edition.cnn.com/2017/06/01/politics/trump-paris-climate-decision/index.html>
(2023. 02. 25.)
- https://totalcar.hu/magazin/technika/2021/03/16/co2_semleges_szintetikus_uzemanya_gok/ (2023. 04. 07.)
- https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-02/factsheet-newcap-environment-fairness_en_0.pdf (2023. 04. 02.)
- <https://hu.euronews.com/2022/07/11/a-kontinentalis-europa-legnagyobb-geotermikus-tavfutorendszere-epul-szegeden> (2023. 04. 07.)
- <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/10/27/first-fit-for-55-proposal-agreed-the-eu-strengthens-targets-for-co2-emissions-for-new-cars-and-vans/>
(2023. 02. 28.)
- <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/about> (2023. 02. 26.)
- https://climate-pact.europa.eu/about/about-pact_en (2023. 02. 26.)
- <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2694> (2023. 03. 14.)
- <https://totalcar.hu/magazin/hirek/2023/03/26/maradhatnak-a-belsoegesu-motorral-szerelt-uj-autok-2035-utan/> (2023. 04. 02.)
- <https://ec.europa.eu/newsroom/sante/items/712990/en> (2023. 04. 02.)